

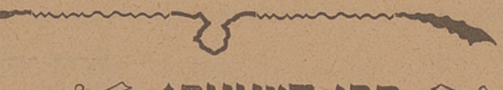

DAS ZEITALTER.

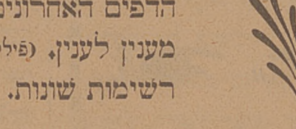
יוצא אחת בשבוע.

Krakau, 14 Feber 1901. גליון 8. קראקא, כ"ה שבט, תרס"א.

המו"ל:
חברת „אחיאסף".

תכן הענינים:

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה	—.14	קראנען.
לחצי שנה	—.7	„
לרבע שנה	3.50	„

ברוסיה:

לשנה	—.6	רו"כ.
לחצי שנה	—.3	„
לרבע שנה	1.50	„

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה	12	מארק.
באנגליה „	12	שילינג.
בשאר ארצות לשנה	17	פרנק.
בארץ ישראל „	15	„

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד הילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

כתבת „הדור":

ברוסיה: Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות: Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 19.

קטלוג

של ספרים הדשים וישנים שבאו לבית מסחר הספרים

של חברת „אחיאסף“ בווארשא (טווארדא 6).

(המשך)

	רו"כ.
קהלת, קובץ מאמרים, הוספה ל„המליץ“	—60
ראשון להנוך, תפלות קצרות ויסודי הדת, נ"ח, מאת ל. קליאצקא	—60
שנת האלפים, בעללאמי, תרגום תומרקין	
שלומי אמוני ישראל	1 —
שפה היה, ספר למוד שפ"ע מאת פישמן וליברמן עם ציורים, ח"א	—30
" " ח"ב	—50
תולדות ר"י מוסקאטו	—50
תלמוד בבלי בכרך אחד	4 50
תקנות לדוגמא ליסוד חברות וכו'	—20
תלמוד תורה, קליאצקא, עם הוספה ומפתח	—55

אונשטערבליכער יוד	
יודישע מדינה, מאת ד"ר הירצל	—20
די קוואלען, פון וו. מענדלין	—15
פאָלקסקאלענדער תרס"א, ג. באדער	—40
קרבנות, אַ ספור פון מנדלי מו"ס	—10
שיבת ציון, אין זשרגון, 2 העפטען	—10
די ערשטע נאכט חניכה, פון בן־עמי	—15
ווילל יו ספיק אינגליש, מעטאַדע צו לערנען ענגליש	—75
Parlez vous le francais מעטאדע צו לערנען פראנצויזיש	—75
מעטאדע צו לערנען דייטש	—75
דיטא צו לערנען דייטש	1 —

„Въ Сіонъ“ וואַלס מאת שוהמאן	—30
מפת א"י, בשפת רוסיא, הוצ' „בני ציון“ בטיפלים	—80
פרחי אה"ק אלבום יפה ומכו' עצי זית	2 —
אלבום א"י, מאת לידסקי	—75
„Dort wo die Ceder“ נאטען	—25
„Dort auf Libanon“ נאטען	—25

	Rs.
Sinoja. Die Marrannen	1.—
Max Viola, Dr. Guttmann	2.—
Max Nordau, Dr. Kohn	1.50
Baseler Congress, III, stenogr. Protocoll	—50
Dr. Herzl, Der Baseler Congress	—50
Dr. H. Sachse, Zionistencongress eine Gefahr?	—30
Dr. Herzl, Das neue Ghetto	1.25
Jüdische Universal-Bibliothek, Nr. 1--77, jede Nummer	—10
Dr. Farbstein, Der Zionismus u. die Judenfrage.	—35
Dr. H. Sachse, Zionismus und Antisemitismus	—30
Dr. H. Kiesler, Judenthum und moderner Zionismus	—30
Mathias Acher, Zwei Vorträge über d. Zionismus	—30
Dr. I. Rülf, Aruchas bas-ammi (יקר המציאות)	1—
W. Bambus, Palästina in der Gegenwart	—30
Fabius Schach, Eine auferstandene Sprache	—30
Condor, Major, Die Colonisation Palästinas	—20
Dr. Tchernichoff, **M.** Die Aufgabe der jüdischen Wohlthätigkeit	—30
Dr. Thon O. Zur geschichtlich-philosophischen Begründung des Zionismus	—25

Dr. Tchernichoff M. Das Stiefkind der Menscheit	—30
Prof. Heman, Das Erwachen der jüd. Nation	—70
Jaffe, Die nationale Wiedergeburt der Juden	—60
Jungmann, Heine als Nationaljude	—45
Dr. A. Berliner, Aus dem Leben der deutschen Juden	2.25
Mathias Acher, Jüdische Moderne (יקר המציאות)	—50
W. Bambus, Jüdische Ackerbaucolonien	—30
Bambus, **Palästina**, Land und Leute. Reiseschilderungen	1·20
Bernfeld, **Juden** und **Judenthum** im XIX. Jahrhundert	1.25
Jensen, Die Juden zu Köin	1.50
Lublinski, Jüdische Charaktere bei Grillparzer, Hebbel etc.	1.—
Zangwill, Kinder d. Ghetto 2 Bände	3.75
Zngwil, Der König der Schnorrer	1.—
Cronbach, Aus d. Notitzbuch d. Onkel Jonas	—.75
Dolivet, Jude	1.75
Kohn, der Alte Grenadier, die fidelen Alten	—.75
Berg, Der Herr Hofprediger	–.75
Sammter, Der Rabbi von Liegnitz	--.75
Dreyfus Kapitän, Briefe aus d. Gefangenschaft	2.—
Bernfeld Dr. Das Buch der Bücher	2.—
Klausner-Davoc, Jacob	1.—
Kayserling Dr., Christoph Columbus u. der Antheil der Juden	1.50
Lublinski S. Litteratur und Gesellschaft im XIX. Jahrhundert, Band I—IX. jeder Band á	1.50

I. Jahrgang. **Hadôr — Das Zeitalter** שנה ראשונה.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת „אחיאסף".

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה . . . . 14.— קראָנען
לחצי שנה . . . 7.— „
לרבע שנה . . . 3.50 „

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

ברוסיה:

לשנה . . . . 6.— רו"כ
לחצי שנה . . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „

מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.

בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

Erscheint jeden Donnerstag.

Krakau, 14 Feber 1901. Nr. 8. — גליון ח. קראקא, כ"ה שבט תרס"א.

מחשבה בעצה.

בעוד שבועים ימים (ז' אדר) נכנסים חברי החברה לתמיכת הישוב בארץ־ישראל, המאושרת מטעם הממשלה ברוסיה, לאספה כללית ומיוחדת (אספה שלא מן המנין), לדון על מעשי הישוב שהגיע עתה לידי קריזים לרגלי סבות ידועות ומעשים מפורסמים. כי למה זה נכחד? הישוב בארץ ישראל, אשר טפחוהו ורבוהו בימי דור שלם אלפי בני ישראל המאמינים באפשרות תחית עמם על אדמת אבותיו בזמן קרוב או רחוק, בא עתה עד משבר, ולהחיותו ולקוממו דרושים כחות גדולים בהשתתפותם של כל החפצים בקיום הישוב, בחיזוקו והתמדתו. רק על ידי עבודה משותפת של כל אלה הנושאים נפשם לרעיון הלאומי, שהוא יסוד ושרש לכל העבודה בארץ־ישראל, יש תקוה לחלץ את הישוב מן המצר, להעמידו סוף סוף בקרן אורה ולשום קץ למעמדו הרעוע. לפי השמועה יועדו לאותו הזמן באודיסא גם מפקחי הציוניות וראשי מדבריה. לטובת השגת התכלית הנכבדה אשר לפני „ת ו מ כ י ה י ש ו ב", יש לדרוש כי כל אלה שהמצב הנוכחי נגע עד לבם — מבלי שיפנו להבדל הפנים השונים והגוונים החיצונים — ייחדו מחשבותיהם ודבריהם בימי הקהל, לעבוד שכם אחד עבודה תמה שלמה ורצויה לטובת אחיהם בארץ־אבות, אשר רבים מהם השקו את אדמתה בזעת אפם וידשנוה במוח עצמותיהם זה עשרים שנה.

ומה רבה העבודה לפני החברים ומה־כבדה היא! יציאת רוב המושבות בארץ־ישראל מרשות היחיד לרשותה (כלומר: להנהגתה) של וחברה ישראלית, כשהיא לעצמה לא באה לחדש דבר בעניני המושבות, וגם לא חדשה דבר, כי אם פרסמה את המפורסמות כבר לרוב כנסיות חובבי ציון. בין המפורסמות האלה ידועים היטב המגרעות הללו: שיטת האפוטרופסות של גומלי חסדים; התומכים הממעטים דמותם של הנתמכים בתור אנשים קרובים אצל עצמם העובדים עבודתם בידיעה ובחירה; קלות הדעת במעשה נ ס י ו נ ו ת שנעשו בכמות מרובה ובמדה גדולה יותר מן השיעור הראוי; קוצר דעת ההנהגה ביסודות הכלכלה של ישובים חדשים וישנים, שצריכה להיות נשענת על גידולים שונים למיניהם ועל מיני מלאכות הבית בכפרים לתוצאות העבודה, הדרושות ליושבי המקום, כי קוצר־דעת זה של בעלי ההנהגה הקודמת הוא שהכריח את המתישבים לתקוע עצמם למין עבודה אחת (למטעי כרמים) בלבד. כל המגרעות האלה וכיוצא בהם, ובפרט כי ענין גדול ונכבד כזה היה נעשה בדרך צדקה ובידי אנשים שלא היו מסוגלים כל עיקר להוציא אל הפועל את חפץ „הנדיב" ואת כוונתו, באופן שתהא רצויה לאותה התכלית אשר שמו לפניהם חובבי ציון והנדיב בראשם — כל אלה הביאו את הענין עד הקריזים אשר הוא נמצא בה עתה.

ואמנם כל אלה לא יביאו יאוש בלבנו ולא יחלישו את כח תקותנו לשוב ולראות את הישובים בארץ ישראל על תלם ומתנהגים כשורה בכל פנות העבודה והכלכלה ומכוונים לתכלית אחת, היא הרמת קרן ישראל בעבודת האדמה והרשת המעשה בארץ־ישראל. — יודעים אנחנו היום, שבארץ ישראל נמצאים מיני תבואות וגידולים — מלבד היין — אשר כבר מצאו להם מהלכים בשוקי אירופא, מינים שבגידולם וטפוחם והכנסתם לשוקי המסחר עוד לא נגעה יד ישראל; יודעים אנחנו שגם במסחר היו רק סבות חיצוניות ועוברות אשר גרמו להתמעטות הדרישה בשוקי אירופא בזמן מועט, וכי עתה, כשנפתחו ליינות ארץ ישראל גם שוקי הממכר באמריקה וגם שוקי תוגרמה ומצרים, יש תקוה נכונה לרפא את השבר. ואולם תקותנו זאת לא תבוא אלא אם נעדור בלא לב ולב ואם נגביר פעולתנו ב ז ר י ז ו ת ו ז ה י ר ו ת, הדרושות ביחוד לעוסקים בתיקון קלקולים, שהרי קשה יותר לתקן מעשות מעשים חדשים; ואם ככה נעשה, אז בלי ספק יעמוד הישוב גם בנסיון זה האחרון, וגם יתחזק ויתבצר יתר רב מאשר קוו לו יוצריו ותומכיו. וכל זה רק אם יתאזרו ר א ש י המתעסקים בסבלנות רבה, בכדי שלא לבוא לידי פ ס י ע ו ת גסות ו ק פ י צ ו ת מ ס ו כ נ ו ת בשינוי המעמדים.

עלינו להודות, כי החזיון היותר מעציב והיותר מדאיב את רוח כל איש יהודי, אשר עוד לא נקעה נפשו מאהבת עמו ויהדותו, הוא מצב מ נ ה י ג י ח ב ר ה י ה ו ד י ת, א ש ר ב י ד י ה ם ה פ ק ד ה ר כ ו ש ה ג ש מ י א ש ר ל ע ם ה י ה ו ד י ם, ויחוסו אל ישוב היהודים בארץ ישראל, הוא הישוב אשר בשבילו נמסרו להם סכומים מסוימים המוקדשים רק ל ה ט ב ת ו ו ת ק ו מ ת ו.

הננו שונים בקצרה את דברינו אשר דברנו ברחבה על הענין הזה במקום אחר, כי לא נאבה לשום דופי ב ע ק ר י ה מ ע ש י ם של מ נ ה י ג י יק"א, כי תנאים קשים לא מעטים עומדים לשטן על דרך הפעולה; אך התנאים האלה אינם קשים באמת לבעלי רצון כביר וחפץ נמרץ. לא מתעודתנו היא לדון עמהם על דברים שבלב, ולא מחובתנו היא להכניסם תחת כנפי חבת ציון, אם רוחם זרה לחבה הזאת. ואולם בקבלם עליהם להכניס לתוך חוג מעשיהם גם את עבודת

שינוי הסדרים בישובה של הארץ, בלי ספק כבר ידעו את הדבר, אשר לדעת אותו אינו דרוש כלל להיות ציוני או חובב ציון ואף לא יהודי לאומי—דבר אשר יסכים לו גם היהודי המתיימר להיות אנגלי, צרפתי או אשכנזי בן דת משה—והוא, שפעולת חברה ישראלית בארץ ישראל עלולה להרעיש לב כל ישראל ועתידה לתת חשבון לפני כסא דין ההיסטוריא הישראלית. על האלופים האלה לזכור דברי רבם הנכבד (הרב אדלער) אשר דבר לטובת הכנסת ענין יא״י לחוג מפעלי יק״א בימי חודש יאנואר בשנה שעברה באספת חברת יהודי אנגליה, לאמר: „דעו רבותי, כי כל המעשים שאתם עושים בכל מקומות הישוב אשר בכל חלקי תבל, אותם אתם עושים על פי דעת עצמכם, אבל אל מעשיכם בארץ ישראל נטויות עיני כל ישראל, ונגיעה לרעה בענין הזה היא נגיעה בבת עינו של עם ישראל״. בענין כזה המוסר הכללי מחייב את העוסקים בצרכי הצבור לעבוד בזהירות יתירה. ומה אנחנו רואים במעשיהם היום? לא חילופים ושינויים בהדרגה ידועה ומתינות נחוצה, לא שנוי־סדרים בידי פקידים היודעים ומכירים את טוב האנשים וכל המוצאות אותם מימי התישבותם בארץ, לא פקידים שהשתתפו בצערם של בעלי הישוב, כי אם הפקידו ענין גדול וקשה כזה, הנוגע לאלפי נפשות, ביד איש אשר עד היום לא ידענו מה הוא, ורק ידענו כי היה מנהל בית הספר מטעם האליאנס בטיטואן אשר במארוקו, ומירכתי אפריקא הצפונית בא לארץ־ישראל בכח והרשאה של שליח בית דין, לחתוך דינו הקשה על רוב הקולוניסטים ועל כל הפועלים. וגזר הדין הראשון בנוגע לרוב הקולוניסטים קשה מגזר הדין האחרון בנוגע לכל הפועלים; כי לגזור על קולוניסטים גזרת גלות, ולהשאיר חלק ידוע מהם על אדמת המושבות—דבר כזה יכול להיות נעשה לא על פי יחיד, כי מי יוכל להכריע דדמיה דהאי גברא סומק טפי מדמיה דהאי גברא; לעשות דבר כזה, לבור לו אנשים מקרב אנשים, יכול איש אשר יש לו הכרה ברורה בנוגע להליכות הישוב בפרטי פרטיו ולכל המוצאות אותו; רק אנשים מקרב הישוב בעצמו או מן העוסקים בו עד עתה, יכולים היו לעשות דבר כזה, ואי אפשר כלל לעשותו עפ״י אינסטרוקציה מסורה ונתונה ע״י מנהיגי יק״א בפאריז. בבחינה ידועה יש באיתו הקריזים האגרארי שלפנינו מקצת מן המדה שהיתה בשינוי המערכות והמעמדים ברוסיה האדירה בשנת 1859 לעת השתחררות האכרים, אשר אז היו רבוא רבבות אכרים בלי אדמה, וכידוע לא יכלו לתקן את הדברים אלא במשך שנים רבות. קריזים אגרארי הוא היותר קשה, והוא קשור למצוקות רבות יותר מכל יתר מיני הקריזים בחיי החברה בעולם העקונומי, ורק רופאים מומחים יכולים לחבש את השבר, או לכה״פ אנשים בקיאים ורגילים, אבל בכל אופן לא פקיד מלמד תינוקות, שאינו כלל מן הישוב בנוגע למקצוע הכלכלה. הנה עיני מנהיגי יק״א משוטטות עתה בכל קצוי ארץ, מירכתי צפון אמריקא (קאנאדא) עד קצות תימן (ארגנטינא) וגם שולחים הם אנשים לתור את איי אוסטרליה, לכונן שם ישובים לבני ישראל, ובאותה שעה בעצמה מפקידים הם ענין ישוב קיים ונכון בארץ ישראל בידים בלתי אמונות ומנוסות, להסיע ממקום מושבם מספר אנשים מן הארץ אשר נאחזו בה ואשר נפשם קשורה אליה ואשר הורגלו למזג אוירה, וגם הקימו בה דור חדש! מנהיגי יק״א, בקחתם עד כה דברים עם אחדים מחוב״צ, באו מתוך דברים בגנותה של א״י לשבחה של ארגנטינא, וישכחו מה היה לישובה של ארגנטינא בימי שליש עשרה שנה ומה מצבו המוסרי והרוחני גם היום, אחרי רוב הקרבנות שהקריבו על הישוב הזה. ומה גם שאין אנו מדברים כלל על יצירת ישוב חדש, כי אם למנוע מהריסת ישוב קבוע, העומד שלא בטובתם, ובפרט אחרי שנמסר לידם כל הדרוש לחזק את הישוב הזה ולא על מנת להחריבו ולבטלו.

כהנה וכהנה יש להציע לפני אלופי החברה ואנחנו לא נאמין כי אנשים האלה יבקשו כבודם ותהלתם לא בבנין כי אם בסתירה; ועל הדברים האלה להיות נאמרים מפה לאזן ומפי הכתב; ולא להם לבדם, כי אם גם לאלופי קהלות ישראל שבמערב, אשר גם בידיהם הפקדו אוצרות יק״א, עלינו לדבר דברים כאלה, וגם כן מפה לאזן ומפי הכתב. מלבד זה יש לעורר (גם כן מפה לאזן ומפי הכתב) את ראשי החברות לחיזוק ישוב ארץ ישראל שבמערב, ואם יחרישו לעת כזאת, אות הוא כי חבתם לציון אינה אלא משפה ולחוץ. באספה הכללית של ההנהגה המרכזית אשר לחברת „עזרא״ בברלין, שהיתה בחדש סיון בשנה שעברה, נתקבלה ההחלטה פה אחד, להקדיש את כל התרומה משנת 1900 ושנת 1901 (ואת ההכנסה השנתית שערו אז לעשרים אלף מארק) ליסוד חרשת של מעשה ומלאכות בבית בתוך המושבות בא״י; ועתה בשעה שחוב״צ ברוסיה קוראים לתרומות גדולות בעד הפועלים, הלא ארבעים אלף (ולו רק עשרים אלף) מארק לאו מלתא זוטרתא היא לחובבי הישוב, ומרוע לא יצטרפו עתה לחשבון פעולותיהם של חוב״צ ברוסיה? רוב החברים באשכנז הם יהודים נאמנים לעמם ותורתם והם יודעים בלי״ס את מאמר חכמינו לאמר: „הגשמים נעצרים בעון פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים, שנאמר: נשיאים ורוח (כלומר אספות וכרוזים בכה״ע, דרשות ומליצות) וגשם (נדבות) אין״, ולא עוד אלא שכה״ע לישראל בלשון אשכנז, שדברו עד היום השכם ודבר לטובת הקולוניזאציה בא״י, וכן גם חברת „עזרא״ מחשים עתה, מכיון שהחל שידוד המערכות בארץ ישראל על ידי פקידי יק״א. כל זה יש לסדר ולהעריך בספר זכרון מטעם כנסת הוב״צ באספתה הכללית.

וגם זאת יש לדעת, כי במחיצת פעולתם של „תומכי הישוב״ נעשתה לע״ע רק ההתחלה, ואחת מפעולות האספה תהיה גם כן לסדר ענין קבוצת התרומות, בכדי לתת כח ביד הועד לעשות חיל; וגם הדבר הזה דורש ישוב הדעת בסוד אספת החברים. וכן ראוי מאד כי בפעם הזאת יבואו גם החברים מכנסיות חוב״צ אשר בליטא ואנפיה, ולא ישגיחו בריחוק הדרך ולא יעשו כאשר עשו בשנת תרנ״ט, שנאספו ברובם רק חברי הכנסיות שבדרום הקרובות לאודיסא. כמו כן נכבד מאד, להביא לידי בירור את מיני המלאכות הביתיות שמהן תהיה עזרה לכלכלת הפועלים.

אולם הפנה היותר נכבדה בעניני האספה בנוגע למעשה „תומכי הישוב״, היא קביעות הועד הפועל ביפו, אשר בראשו יעמוד איש מאנשי המעשה וחוב״צ נלבב, שתהיה לו מדת ההשכלה הנחוצה להנהגת הענינים לעת כזאת. השאלה הקשה הזאת נתנה ענין גדול גם לאותה האספה שהיתה בחדש אב בשנת תרנ״ט, ולא באה עדיין לידי פתרון עד היום. על המתאספים מוטלת החובה לטכס עצה, איך ובמה נוכל לחזק את פעולת החברה בכללה, ואיך ובמה נוכל לעשות לה נפשות רבות. ואחרון נכבד וחביב: להחליט דבר ע״ד הישוב הרוחני במקומות הישוב החדש ובעיר מרכזית באה״ק (יפו והמושבות). אלה הם ראשי הפרקים מן העבודה אשר לפני המתאספים. אין אני קובע מסמרות בדבר, ורק כאחד מהם אני מביע את רגשי־לב כלנו, כי ידעו להוקיר את הרגעים בימים שלשה או ארבעה, שלא להוציאם לבטלה

בשאלות ע"ד דעות וענינים מופשטים שהם כמים שאין להם סוף ומביאים לידי ויכוחים העשוים לעורר התלהבות הלבבות והתמרמרות הרוחות בין אחים בעצם הרעיון ויסודו. והועד הנכבד מחויב לעשות את שלו, להושיב ועד מוקדם להאספה, לסדר פרקי הענינים לכלליהם ופרטיהם. תקותי חזקה, כי יהיו המתאספים נוחים זה לזה, לא יעמידו דבריהם כחומה ויצטיינו יותר במיטב הגיון בדברים פשוטים מהתהדר בתפארת המליצה ופתגמים חדים וחלקים, או אז יש תקוה כי תהיה אחרית טובה לאספה להשיב שבות הישוב לאיתנו.

וארשא, בשבט תרס"א.

שאול פנחס ראבינאוויץ (שפ"ר).

בארצות המערב.

ו.

בעוד שבכה"ע לבני ישראל מדיינים ומתוכחים סופרינו ע"ד זכיותיהם של היהודים, אם זכיות מדיניות ואם זכיות אורחיות, הנה באה ממשלת פרוסיה ופסקה הלכה למעשה לאמר: בפרוסיה אין צורך להם לבני ישראל בזכיות מדיניות, די להם בזכיות אורחיות. מה הן הזכיות האורחיות, אשר בהן תזכה ממשלת פרוסיה את היהודים? לפי ההבנה הפשוטה זכות אורח היא: כי ישתלם כל אדם בכחותיו החמריים והרוחניים עד האפשר ועל פי החוק הנוהג בארץ; באותן הידיעות אשר רכש לו האדם בכשרונו ובעמלו יהא יכול להשתמש לטובתו — עד כמה שאין זה מתנגד לחוקי המדינה. עם כל זה ידוע הוא, כי הרחיקה הממשלה את היהודים מכל עבודה ופקודה מדינית, ועוד היא מחמירה בדבר משנה לשנה, ומוצאה עילות חדשות, כדי להצר צעדיהם.

ביום האחרון לירח יאנואר נשאלה שאלה זו בבית הועד המדיני בפרוסיה. החבר פילטאון (יהודי) שאל את שר המשפטים, על מה הוא מוחה ביד היהודים להיות נוטריוסים? או יותר נכון: בהיות הדבר תלוי במינוי מצד הממשלה, על מה היא מבכרת את עורכי הדיינים הנוצרים על חבריהם היהודים? האם משא פנים יש בדבר? הלא על פי חוקי המדינה כל האורחים שוים!

לביאור השאלה הזאת — לאלה שאינם בקיאים בפרטיה — נאמר בקצרה, כי כך נוהגים בפרוסיה. כל מי שגמר למודיו ועמד על המבחן כחוק וכנמוס בתור אדבוקט, אי־אפשר למחות בידו מלקבוע את דירתו באחד המקומות שיש שם בית־משפט (והרשות בידו לבחור את מקומו ולקבוע את משמרתו לפני בי"ד תחתון או לפני בי"ד עליון). וכל מי שיש לו דבר משפט יוכל למלאות את ידיו להיות לו לטוען. הדבר הזה הוא כקוץ מכאיב בעיני הצוררים, יען כי על ידו מתרבה מספר האדבוקטים היהודים משנה לשנה, ב ה י ו ת כ י א י ן ל ה ם מ ק ו ם ב מ ק צ ו ע א ח ר ש ל ה ה נ ה ג ה ה מ ד י נ י ת. לפנים העלו את היהודים לכל הפחות למעלת שופט, ובקושי נמנו לפעמים יהודים בתור חברי בתי המשפט השניים (אבל לא מנו מעולם יהודים בתור ראש־בית־דין וגם לא נמנו יהודים בתור חברי בית המשפט העליון). זה כעשר שנים חדל גם הדבר הזה, וכל יהודי שגמר למודיו בתורת המשפטים, עליו להיות אדבוקט. לפני שתי שנים בערך נסה שר המשפטים לקבוע חוק, כי הרשות בידו להרחיק כל קנדידט, אפילו אם גמר למודיו ועמד על המבחן כחוק. הדבר הזה לא יצא אז לפעולה, מפני שהקתולים מחו בידי השר, מיראתם, כי ברבות הימים תוכל הממשלה להשתמש בחוק זה לרעתם. איך שיהיה, שר המשפטים לא קבע חוק בדבר, והנימוס המדיני אומר בפירוש, כי אין הבדל בין אורח ואורח בנוגע לכל התמנות במשרות הממשלה (סעיף י"ב של הקונסטיטוציה הפרוסית); אבל מנהג עוקר הלכה. כן נוהגים עכשיו, כי אין ממנים יהודי בתור שופט.

נמצא, שהיהודים הם אדבוקטים והממשלה לא תוכל למחות בידם. אבל גם באליה זו יש קוץ. בנוהג שבעולם, אדבוקט ששמש בעבודתו לערך עשר שנים נעשה נוטריוס על פי מינוי מצד הממשלה. מספר הנוטריוסים הוא מסויים בכל עיר ועיר, פלך ופלך, והממשלה מקפידה ע"ז שלא יהיו נוטריוסים יותר מפני השעור, ולא ידחוק האחד את רגלי חברו. הנוטריוס הוא אדבוקט, אבל יתרון לו ממנו, כי בכל דבר הצריך לאישור וקיום מצד המלכות, ביחוד בעניני ירושה ונחלאות, דיני כתובה וזווג, קנינים ומתנות וכאלה הולכים אל הנוטריוס, שיאשר הדבר מטעם המלכות. מצד אחד יש לו הכנסה טובה בלי עמל רב, כי במחיר חתימתו ישקלו לו טבין ותקילין (על פי חיק קבוע), ומצד השני, מכיון שבלאו הכי הכל צריכים לנוטריוס ולאדבוקט, לכן מי שיש לו איזה עסק, דינים ומשפטים, הולך על פי הרוב אל האדבוקט שהוא גם נוטריוס.

בימים האחרונים נתגלה הדבר, כי הממשלה תמעט בכל האפשר במינוי אדבוקטים יהודים לנוטריוסים. האדון פילטאון (הוא שופט באחד בתי המשפט במדינת פוזנא) שאל את שר הממשלה על הדבר הזה, ותשובת השר היא חשובה מאד מכמה פנים.

הוא הודה, כי אמנם כן הדבר, והטעם מפני ש"העם" איננו בוטח בנוטריוס יהודי. הנוטריוס הוא על פי הרוב יועץ בעניני משפחה, בנחלאות וכתובת אשה, בעניני זווג וכדומה. ההולכים לשאל בעצתו, מוכרחים לפרט לפניו עניני משפחתם, מה שקשה להם לספר באזני יהודי. יש אמנם רבים שאינם מדקדקים בכיוצא בזה, אבל הלא רבים אינם חפצים ביהודי. נניח, כי אין שום יסוד להנגוד הפנימי הזה — ואולם האם נוכל לכפות על העם, כי ילכו דוקא לשאל בעצת נוטריוס יהודי? הלא בהכרח עלינו להשגיח ולשום לב לרגשות העם. מטעם זה נמנעה הממשלה, להעמיד שופטים יהודים, בראותה, כי אין דעת העם נוחה מזה. אני דברתי עם יהודים — הוסיף השר בתשובתו — אשר הודו לי, כי אמנם אי אפשר לעשות דבר שלא ברצון העם (חבל על שלא פרט השר בשם "היהודים" האלה!). אני אומר בפירוש, כי בימים הבאים עוד יתמעט מספר הנוטריוסים היהודים. הן אמנם אומר החוק, כי אין להבדיל בין אורח לאורח על פי דתו. ואולם מצד השני, אין בזה משום ביטול החוק. כל מי שהוא אדבוקט י כ ו ל להתמנות גם לנוטריוס; אבל אין הממשלה ח י י ב ת למנותו. ועוד, על מה אתם מריבים דוקא בי? אין ש ו ם מקצוע של ההנהגה המדינית, אשר שם ימצא היהודי דרכו; דוקא במקצוע שלי אני עושה לפעמים הנחה להיהודים ואני נותן התמנות ליהודי, ועלי יצא הקצף?

כאשר סיים שר הממשלה את דבריו, ספר אחד מחברי הועד המדיני, כי ידוע לו אל נכון, שבלשכת שר המשפטים נמצאות שלש רשימות של אדבוקטים: רשימת האדבוקטים הנוצרים, רשימת האדבוקטים היהודים שהתנצרו, ורשימת היהודים. אם צריכים למנות נוטריוס נותנים בתחלה היתרון לנוצרי (אם מלאו לו שנות עבודתו), ואם אין כזה — ממנים יהודי מומר, ואולם יהודי שעדיין עומד ביהדותו אין ממנים אלא בקושי גדול ובשעת הדחק. על הדברים האלה לא ענה שר המשפטים, ומכאן משמע, כי אמנם כן הוא הדבר.

על דבר חות דעת הקהל במכה"ע אין להאריך, כי הפזמונים האלה ידועים לנו מכבר. חשובים לנו רק דברי מ"ע "נאציאנאל־צייטונג", כלי מבטאם של כת הליבראלים־הנציונאלים, אשר ל א ס ק ר היה מיסדו ואשר בראשו עומד עתה י ה ו ד י מ ו מ ר. הוא הודה במקצת לדברי שר המשפטים, כי אם הקהל אינו רוצה בנוטריוס יהודי, אז אי אפשר הוא לעשות כזה שלא ברצון העם. ואולם שאלה אחרת יש בדבר: אם באמת אין שום מקצוע של ההנהגה המדינית, אשר יקבלו יהודים אל תוכו — על מה זה? למשל, מי יקפיד בדבר, אם יהיו יהודים בשלטון מסלות הברזל, בבתי הפוסטא והטלגרף? האם גם פה ימחה הקהל ביד הממשלה? אדרבה, אם הממשלה רואה, כי קשה למנות שופט או נוטריוס יהודי, מפני שאין העם נכנס עם איש כזה במו"מ, תפנה להיהודים מקום באותו מקצוע שאין לו שייכות עם הקהל. כי צודקת השאלה הזאת — זהו בדוק וברור. ואולם גם בדבר מינוי הנוטריוסים אין האמת כדברי הצוררים, שאין העם רוצה בנוטריוס יהודי, ואין האמת בדברי הטוענים כנגדם, כי להעם אחת היא, אל מי יפנו בשאלתם; כי העיקר אצלם רק כשרון הנוטריוס וישרת נפשו. האמת היא באמצע. בברלין ובכל הערים הגדולות, על פי רוב אין מקפידים בזה (ואולם יש גם מועט המקפיד); בערי הפלך הרוב מקפיד ואינו רוצה לשאל בעצת יהודי על עסקי משפחה. ואולם איך שיהיה, אנו רואים, כי שפה אחת ודברים אחדים כפי שרי הרשות. לפני שנה נשאלה שאלה כזו במדינת היזן: על מה לא תמנה הממשלה שום יהודי לשופט?

וגם שם השיב שר הממשלה: איני שונא לישראל, אדרבה, אני מוצא בשנאה זו אולת ורעה רבה. ואולם מה נעשה, והשנאה הולכת ונוברת, ואיך נמנה דיין על הצבור שלא בטובתו, ונבוא בכל יום ויום לידי איזו תקלה? מה נעשה עם דעת הקהל, אשר הסכימה להרחיק את היהודים? האם נועיל על ידי כפיה ואונס מצדנו, לעקור את השנאה מלב המרובים?

אנו רואים, עד היכן הדברים מגיעים ועד כמה זכו היהודים בזכיות מדיניות. ואולם עוד לא תם המחזה ואין אנו יודעים, מה ילד יום. לעת עתה לא הסכימה עוד הממשלה, להגביל את מספר הארבוקטים היהודים, ולכן שתי שלישיות של כל הארבוקטים בברלין הם יהודים. אבל מה שלא עשתה עד עכשיו, אפשר שתעשה לימים הבאים, אם כבר היה לחוק, כי עליה להשגיח בדעת הקהל, ודבר שאין צריך להאמר, כי אמנם יש כמה נוצרים, ובפרט הארבוקטים, שהם כועסים על זה. הלא ממש באופן כזה גרשו את המורות העבריות מבתי־הספר, באמרם: באו אלינו נוצרים וקבלו באזנינו על שמוכרחים הם למסור את בנותיהן ליד מורה עברית. עשרים שנה נהג כן הדבר ולא הקפיד שום אדם אחרי כן העמידו כה"ע הצוררים קול זועות והסיתו את ההורים לצעק מרה, ולבסוף נעתרה הממשלה לקול צעקתם. וכאשר יגבילו את מספר הארבוקטים העברים תשאר לבני ישראל רק חכמת הרפואה, אם לא שיסתפקו בזה, להיות „סוחרים או מחזרים על הפתחים". וזאת לדעת, כי גם חכמת הרפואה, מלבד שאינה מחיה עוד את בעליה בכבוד כבימים הראשונים, אינה בטוחה להיהודים. בערים הקטנות קשה מאד ליהודי להתישב, כי עם הארץ נוטר לו איבה, ובערים הגדולות מסור העסק הזה בעיקרו ביד האגודות והחברות, שהן ממנות רופא על חשבונן בשביל כל החברים. בשלטון החברות האלה הולכת השנאה לישראל ומתרחבת מיום ליום, וכבר קשה הדבר לרופא יהודי לקבל שם שירות, והנה ימים באים וינעלו כל דלת בפניהם.

וגם זאת לדעת, כי בבתי רדקציות — וביחוד אלו שבעליהן הם יהודים — דוחקים את רגלי הסופרים היהודים; כבתי הבנקים הגדולים אין ממנים יהודים „מפני דרכי השלום"; בבתי מסחר הגדולים עושים ל„פנים" ומתרחקים מיהודים בכל מה דאפשר. התשובה היא תמיד: מה נעשה? אי אפשר לנו להוציא טינא מלב העם. אבל זכיות אזרחיות יש לנו!

ובאמת כן הדבר. כל זמן שלא תהיינה לישראל זכיות מדיניות, גם זכיות אזרחיות אין להם: ולא זו בלבד, אלא העם מרגיל את עצמו בתחלה לבזות את היהודים בלבם, שהרי לא לחנם הבדילה אותם הממשלה לרעה; ומן הבז יבואו על פי חוק פסיכולוגי לידי שנאה. אחר כן מוצאה הרשות בזה הסכם למעשיה ומנהיגה עם היהודים, באמרה כי כן היא דעת הקהל. את זה רואים היהודים והם ממהרים להמלט בעוד זמן. אבל אם תועיל להם סגולה זו לימים מרובים — על הדבר הזה אדבר עוד לעת מצוא.

ש. ב"ד.

חקים ומשפטים ליהודים.

החלטת הסינאט—את הדבר הזה כבר אמרנו כמה פעמים—מקבלת תוקף ועוז ויפוי כח רק כשהיא יוצאת מאת אסיפת מחלקות הסינאט הראשונה, שאחת מתעודותיה היא: לפתור או לבאר את דברי המחוקק וכונתו על פי שאלת המיניסטר הממונה על המשפטים; אבל ביאורי הסינאט הבודדים אין כחם יפה ככה החלטות אספת הדיפרטימנט, ואינם יכולים להיות אלא כעזור וסעד להמערער על פסק בית־דין של מטה או מעשי שלטון המשטר, כשענין הערעור דומה בכל צד לאותו הענין שבאה עליו החלטת הסינאט. אמנם גם באופן כזה יש תקיפות יתירה לטענת המערער, אם פסק הדין של הסינאט, אשר בו מסתייע המערער, נתפרסם במכה"ע Сенат. Вѣдомости; ואולם פעמים רבות יש, שההלטות אלה, בנוגע ליהודים, נשארות חבושות וטמונות באוצר הכתבים שבלשכות הסינאט במשך שנים אחדות. בסוף ימי השנה שעברה נתגלו פסקים אחרים, שהיו טמונים בהסינאט שנים אחדות, והפסקים האלה הם עיקרי דינים וגופי הלכות בתורת זכות הישיבה ליהודים מחוץ לתחום מושבם. בחדש מארט 1896 יצאה פקודת הסינאט המושל, כי היהודים מחזיקי בתי מאכל, אשר יש להם תעודה שלמדו את מלאכת הבישול, יש להם רשות לקבוע דירתם מחוץ לגבול התחום, כדין בעלי מלאכה, ולפתוח מחוץ לתחום בתי־מאכל לקבלת אורחים שיסורו אליהם לסעוד על שלחנם. המשפט הזה נחרץ לרגלי ערעורו של היהודי יצחק סטערלינג, אשר ערער על שלטון המשטר בפלך וואָראָנעזש, על דבר אשר פקד על פקידות האומנים להוציא את יצחק סטערלינג מכלל האומנים, ומכיון שאבדה לו זכותו בתור אומן, נחתך גזר דינו לצאת מעיר מושבו. ואולם כשהובא הדבר לפני הסינאט, החליט: כי לשלטון־הפלך לא היתה כל זכות למחות ביד היהודי הנזכר מפתוח בית־מאכל, וטעמו של שלטון הפלך, כי חדל היהודי הזה מהיות בעל מלאכה, נדחה, מפני שלא כדין התערב השלטון בעניני הועד לחברת בעלי המלאכה ויחרוץ משפט בענין שאינו נכנס לחוג משמרתו, ומפני זה אין כל תוקף למעשהו, והיהודי הזה יכול לשוב ולשבת במקומו הראשון ולהחזיק את בית המאכל שלו בלי מפריע. המשפט הזה נתעורר עוד בשנת 1894 ונחרץ בועד הסינאט עוד בראשית שנת 1896. ואולם הפקודה מטעם הסינאט לא נשלחה לשלטון הפלך אלא בחדש ספטמבר 1900. אכן פסק־דין זה נכבד מאד לאלפי יהודים המתגוררים בערי חוץ לתחום ואינם מוצאים מקום לסעוד על שלחן איש יהודי המחזיק בית מאכל־כשר. ורק עתה בהתפרסם פס"ד זה במקרה, יהיה לדוגמא לרוב ערי חוץ לתחום להתנהג על פיו. כיוצא בזה מצאנו, שבית־דין הגדול בממלכה הטריח את עצמו לדון בשנת 1899 בדבר שכבר נתברר כל צרכו עוד לפני כמה שנים. ביום 8 פברואר 1899 נחרץ משפט באספה כללית של הסינאט הראשונה ובמחלקת הקאַסציה (ובכן היה הדבר לחוק אשר לא יוכלו לבטל עוד אותו אלא על פי פקודת הרוממות), כי הבנים של אנשי החיל היהודים, שנלקחו לצבא על פי הסדרים שהתנהגו בארצות הממלכה עוד לפני שנת 1874 (כלומר: אלה שעבדו בצבא בימי הקיסר ניקולי הראשון ובימי הקיסר אלכסנדר השני עד שנת 1874, אשר לפי החוק הנתון בחדש יוני שנת 1867 יש להם הזכות להיות נכתבים בספרי התושבים בכל הערים מחוץ לתחום המושב, ואת הזכות הזאת הם מנחילים לבניהם ובני בניהם אחריהם), יש להם רשות לקנות בתים וקרקעות בכל מרחבי רוסיה, ופסק דין זה הוא על פי הדברים המפורשים בספר החקים חלק ט' (ע"ד מעמדי התושבים, העירונים והאזרחים) סימן 595. וגם פס"ד זה, שיצא לפני שנתים ימים מטעם האספה הכללית הראשונה ונתקבל לפי זה לחוק כללי, לא נתפרסם עד היום, ויוכל עדיין לתת מקום להטריח שנית איזה בית־דין של מעלה בבירור הדין הזה.

הנה מוצאים אנחנו לנכון, להפסיק פה את שלשלת החקים והפסקים מטעם הסינאט ולהעביר לפני קוראינו את הפקודות וההוראות שיצאו במשך השנה שעברה, כן מטעם הממשלה בעצמה על פי המיניסטריות השונות וכן מטעם שלטוני המשטר למחלקותיהם בערי הפלכים בממלכה. ואולם על קוראינו לדעת כי הפקודות האלה, מאחרי שנעשו ברובן על פי תוקף הכח המיוחד אשר נתן מטעם הממשלה לשלטוני המשטר, לכן אינן מסורות במדה ידועה למשפט הסינאט, ואלה שהדברים נוגעים להם אין כחם יפה לערער עליהן. בין הפקודות היותר חשובות בתוצאותיהן למפלגות שלמות, שנתנו במשך השנה, אנחנו מוצאים גם את הפקודה בנוגע למשפט הישיבה של היהודים במדינות סיביריה. הפקודה הזאת יצאה מטעם הגובירניר למדינת באיקל (על גבולות

מלכות החינים), בכדי להגביל את זכות היהודים שנולדו בסיביריה לאבותיהם, אשר נשלחו למדינה זו בכח העונשים לפי המשפט הנחרץ עליהם. להיהודים ילידי סיביריה מסוג זה היה עד עתה המשפט לשנות לפי הפצם את מקום שבתם הקבוע, ועתה נגזר עליהם לשבת רק באותו הכפר או באותה העיר שנולדו ונכתבו שם במספר התושבים, ואין להם הרשות מעתה לצאת מן המקום בלי הרשאה מיוחדת (שישיגו אותה בקושי). בכלל החליט גם ה ס י נ א ט למסור את דבר אותם היהודים בסיביריה, שיש להם הזכות לשבת בכל מרחבי הממלכה וגם מחוץ לתחום, לסוד מועצות הממלכה.—הנה כן אנחנו מוצאים בין הפקודות עוד פקודה אחת חשובה. בכל בתי־הספר להממשלה הבינונים, שנפתחו במשך השנה, בתוכן הלמודים המתאים לתוכן למודי הגימניזיות, נמצא סימן מיוחד להגביל קבלת התלמידים היהודים ולצמצם אותם רק במספר קצוב אחוז ממאה. ואולם החדשה שנעשתה במשך השנה היא הפקודה הנמרצה מטעם שרי גלילות הלמוד, להשגיח שלא ישתמטו התלמידים העברים מכתיבה ביום השבת, ועל המסרבים הוטל לעזוב את בית ספרם; וכ״ז רק בנוגע לבתי הספר הבינונים, ואולם מטעם שר הגליל האחד יצאה הפקודה, לבלתי קבל גם לבתי ספר התחתונים תלמידים יהודים אלא אם כן יכתבו ויחתמו אבות התלמידים והתלמידים בעצמם, והתחייבו שלא ישתמטו הלומדים בבתי הספר מעבודת הכתיבה ביום השבת. והנה עפ״י החלטת סוד המיניסטריום להשכלת העם משנת 1870 סימן 42, פטורים התלמידים העברים — על פי בקשת אבותיהם — מבוא אל בית הספר ביום השבת, או יכולים הם לפטור את עצמם מעבודת הכתיבה; ורק שהחובה על הרשות להודיע אותם, כי לא יבואו עם מורי בית הספר בטרוניא, אם ע״ז יהיו מן הנחשלים בלמודיהם ולא יזכו לעלות ממחלקה למחלקה. בפקודה זאת נזכרים ונפרטים גם ימי החג והצומות ליהודים — ששה עשרה יום בשנה. הדברים האלה נאמרו ונשנו בסגנון אחר גם מטעם הועד של המלומדים אשר על יד המיניסטריום להשכלת העם, והם כתובים בפנקס לפקודות המיניסטריום הנ״ל מיום 8 דצמבר 1882, סימן 15,038 וכו׳, והמיניסטר שהיה בימים ההם, הוא השר גאלאבען, הוסיף בעצם ידו כדברים האלה: „יש להמנע כפי האפשרות והיכולת, שלא יקבעו המורים את בחינת התלמידים העברים ביום השבת״. ואולם כל הדברים האלה לא הועילו. פקודות כאלה מקבלות שנויים מזמן לזמן, והן נעשות על פי יפוי כח מיוחד שנתן לשלטון המרכז או לשלטון המקום, והערעור עליהם נעשה רק לפני המיניסטריום ולא לפני הסינאט.— הנה כן מוצאים אנחנו בין הפקודות עוד פקודה אחת חשובה במדה ידועה. בימי השנה יצאה פקודת הרוממות, כי אותם היהודים, שעל פי מעלותיהם זכו להיות נמנים בין אצילי הממלכה לדורי דורות, אינם נכתבים בספרי היחס של האצילים אשר בכל גוברניה וגוברניה. הפקודה הזאת נוגעת רק ליחידים מעטים בממלכה, וחשובה רק בבחינה ידועה, בכדי לסמן על פיה את דרך הרוח העולה על הארץ.

השמועה האחת, שהיתה למשיבת נפש לרבים, היא אותה שבאה בכתבי־העתים בפט״ב ומאסקווא, בתור ידיעה נאמנה, כי הועד על יד הדיפרטימנט של המיניסטריום לעניני פנים הממלכה עסוק עתה להנהיג משטרי־ערים בהכפרים הגדולים בממלכה וביחוד שמו לב אל מצב הכלכלה של היהודים בתחום מושבם הגדול, אשר בקרבו נמצאים תחומים קטנים לאין מספר. כי ישיבת היהודים גם בתוך התחום מוגבלת ונתונה להם רק בנוגע לערים הגדולות והקטנות, ואולם לא בכפרים ובישובים שמחוץ לעבורה של עיר. והנה הממשלה המרכזית נוכחה עתה לדעת, כי מעמד היהודים היושבים צפופים בתוך הערים נורא מאד, והוא הולך ורע מיום אל יום, מאין מקום להשתכר אף פרוטות אחדות לשבור רעבון ביתם, וכל זה לרגלי הדחק והקונקורינציה הנוראה; ולמען המציא להם רוחה כמעט, אומרת ההנהגה העליונה להנהיג בהכפרים הגדולים את המשטר העירוני בכדי שיהיה מותר להיהודים להתישב שם. וההנהגה שלחה מכתב חוזר לשלטוני הפלכים, לחוות דעתם על הדבר הזה ולהודיע את שמות הכפרים שיש להנהיג בתוכם את המשטר העירוני. את השמועה הזאת הביא מכה״ע „מאסקאווסקיא וויעדאמאסטי״, וכן הביאו אותה גם מכה״ע אחרים שיש להם יד ושם בפמליא של מעלה. והנה השמועה טובה בפני עצמה, ואולם ממנה יש גם ללמוד, כי אותם הדינים „לפי שעה״, הנודעים בשם דיני חדש מאי משנת 1882, עומדים עוד בחזקתם ובתקפם, אם כי לפני שנים אחדות נוסד ועד מיוחד על פי פקודת הקיסר לבדוק את הדבר למען דעת עד כמה יש עוד להחזיק „בדינים לפי שעה״ האלה ואם בכלל הביאו את התועלת אשר קוו מהם מחוקקיהם; אכן רואים אנחנו כי אין הדינים האלה נכונים עדיין כלל לבוא לידי בטלה, ורק שהעומדים בראש מבקשים איזו עצה להחליש את כחם במדה ידועה.

במכתבי־העתים.

מהלך התפתחותה של התנועה הלאומית בקרבנו בימים האחרונים מביא את המתבונן בו לידי הרהורים קשים. מכל צד שומעים אנחנו דברי „אמת״; אמת ע״ד מצב הענינים בא״י, אמת ע״ד מצב החברות הציוניות בגליציה, אמת ע״ד הנעשה במקצוע זה ברוסיה — והדברים מרים מאד, והם מאותם שהיינו רגילים מקדמת־דנא לאטום את אזנינו משמוע אותם. מעין רוממות של טרגדיה אנחנו מוצאים בכל החזיונות האלה: אנשים חוגרים שארית כחם ונאבקים עם מר המות, מתאמצים להשליך מעליהם את כבלי עבדותם ולקום לתחיה — והמעצורים והמכשולים עומדים לפניהם כחומה מימינם ומשמאלם.

אמנם נמצאים בקרבנו גם אנשים שעומדים עדיין במרדם לכסות על האמת, והם קוראים את הקריאה הגדולה מן הבקר עד הערב: „שלום, שלום״; ואולם הקולות האלה הולכים ומתמעטים ואינם מוצאים עוד שומעים מקשיבים כבראשונה.

אכן, לרגלי כל המקרים האחרונים ולרגלי כל מה שקראנו במכה״ע בימים האחרונים, יש אשר יבוא גם היאוש לאכול כעש את כל התקוה, ויש אשר תעלינה על הלב המחשבות המרות: שמא בונים את הבנין על גבי חול, שמא באמת רק „חציר העם״ ושמא לא יקום לעולם לתחיה.

ברגעי יאוש כאלה צריך אדם להתרומם מעט מעל לפרטי הדברים, לבעבור יוכל להקיף במבט כללי את החזון כלו; צריך אדם להעמיד את עצמו רגע אחד מחוץ למחנה ולהביט מן הצד על כל הנעשה — ואז ירגיש מן הרוממות של הטרגדיה האמורה, והדבר הזה בעצמו יתן לו תקוה חדשה.

ואם אין בנו הכשרון הזה, אם אין אנו יכולים לשכוח את הפרטים ולהתבונן אל התנועה מן הצד, אז טוב נעשה אם נקרא דברים כתובים על אדות התנועה על ידי אנשים רחוקים מעמנו או זרים לנו לגמרי, שהם שופטים עליה בכבד ראש וברוח אביקטיבית.

דברים כאלה על הציוניות אנחנו מוצאים במכתב־החדשי בלשון רוסיה „עולם אלהים״ (חוברת א׳ ש״ז). המאמר נכתב באופן ובסגנון מצוין כל כך, עד שקשה למצוא מהברות ציוניות עיקריות שתהיינה דומות לו בערכו.

בעל המאמר, כנראה, יודע את התנועה לא רק עפ״י המקורים הלועזים, כי אם גם עפ״י המקורים העברים, אלא שבמקורים העברים לא השתמש כראוי.

דבר זה יוצא לנו ממה שאנחנו רואים כי תולה הוא את סבת הציוניות רק במציאות השנאה לישראל. הטעות הזאת, לחשוב את האנטישמיות לסבה היותר נכבדה, ואולי היחידה, שגרמה להתפתחות הרעיון הציוני, הטעות הזאת רגילה כל כך — ולא רק אצל הכותבים לועזית—עד שאין להתפלא, כי גם בעל המאמר הזה, המיטיב לדעת את תולדות התפתחותה של הציוניות כאחד המצוינים שבנו, נוקש בה גם הוא. אמנם גם הוא מודה במציאות סבות אחרות יותר פנימיות, אבל לסבות האחרות אלה לא ישים את לבו כראוי.

בעל המאמר מתאר בראשונה בדברים קצרים את מהירות התפשטותה של הציוניות ואת גודל התנועה בקרב העם, ומבאר כי תנועת־צבור גדולה כל כך נותנת ענין לכל איש להתבונן אליה, כי נכבדה היא לא רק מצד הקולטורא הצבורית שלה, אלא גם מצד הפסיכולוגיה הלאומית שבה.

אחרי המבוא הקטן מספר בעל המאמר בחמשה פרקים את תולדות התנועה הציונית משנות השמונים ועד ימינו עתה ומתאר בקוים כוללים את יסודות הציוניות לפי התיאוריה שלה ומביא את דברי המתנגדים לה והתשובות שבאו עליהם מאת הציוניים.

אנחנו פה לא נתעסק בדברי הפרקים הראשונים, כי ל נ ו אין הדברים חדשים.

ואולם בפרק הששי, שהוא האחרון, מגלה הכותב את דעתו הוא ע״ד הציוניות, ועל הפרק הזה עלינו לעמוד מעט.

כאמור, רואה בעל המאמר את ההנחה היסודית של הציוניות באותה הדעה, שהשנאה לישראל אינה חזיון עובר, שהיא כעין מחלה הבאה בירושה, מחלה הפושטת צורה ולובשת צורה, ולכן אין רפואה לה. ואולם בעל המאמר אומר להוכיח כי הדבר הזה אינו אמת. לפי דעתו כבר נרפאה משפחת האדם מדברים רבים כאלה, שהרי גם כח־השנאה בעצמה רפה מימי־הבינים עד ימינו. אם נזכור את כח־השנאה לישראל בימי־הבינים, שאז הרגום ושרפום באש בלי חמלה, נבוא לידי החלטה, כי האמנציפציה של היהודים ברוב ארצות אירופא היתה צעד גדול לפנים.

„ואם הפרוצס הזה — כותב בעל־המאמר — לא מצא עדיין גמר לו באמנציפציה שלמה של היהודים בכל מדינות אירופא, ואם ע״י נטיות שונות אל הצד או נסיגות לאחור סוף הפרוצס הזה מתרחק ממנו, הנה הדבר הזה הוא פרי תנאים שונים שאינם מסוגלים דוקא לימי המאה שלנו״.

„התורה הלאומית — קוראים אנו להלן — באה לידי החלטה שמושג המדינה עם מושג העם הוא מושג אחד, ולפיכך היו היהודים לעצם זר בתוך האָרגניסמוס המדיני, לעצם המפריע בעד התפתחותו הטבעית, ולכן נעשה ראוי להשפעות שונות ומשונות. מלבד זה נמצאו אנשים אשר השתמשו בזה, שהיהודים לרגלי תנאי־ההיסטוריה היו לבני המפלגה השלישית, ויתאמצו להסב את התנועה כנגד המפלגה השלישית ע״י מה שהסבו אותה כנגד היהודים. באמרם, כי היהודים הם בני הבורזואזיה והם האשמים בכל הרעות והצרות שבאו על המון האביונים. מאליו מובן כי טעות כזאת לא תמשך ימים רבים.״

והכותב הולך ומוכיח, כי באשכנז רפתה התנועה האנטישמית וכי העובדים והפועלים הכירו את השקר בפי האומרים כי היהודים אשמים בכל צרותיהם. ולכן אין השנאה אלא חזיון עובר — וזאת היא השגיאה היותר גדולה של התורה הציונית.

הדברים האלה אינם חדשים. כבר שמענום לא רק מעל גבי הכתב, אלא גם בכל האספות ששם התוכחו הציוניים עם מתנגדיהם, וגם את התשובות כבר נדע בעל־פה על פי הזכרון. לכן די לנו אם נעיר בזה רק על הדבר האחד, שסוף סוף לא הוכיח בעל המאמר כלל, שמושג המדינה ומושג העם א י נ ו מושג אחד.

ואולם אם אין הדברים האלה חדשים, חדשים ונפלאים יהיו, בלי כל ספק, יתר דבריו. בעל המאמר, אף כי הוא כותר את אשיות הציוניות, אינו דן אותה למיתה. הוא אומר, כי אם אמנם צריכים אנו לבקש את פתרון שאלת היהודים לא במזרח אלא במערב, והדרך המובילה לפתרון הזה היא דרך העבודה הקולטורית הכללית, דרך עבודה כללית לטובת הכלל כלו,— בכל זאת אין לנו הרשות לשלול מאת חלק ידוע של יהודים את הרשיון לשאף לתחיה לאומית על אדמת אבותיו ההיסטורית; אדרבה, גם האנשים הרחוקים מן היהודים צריכים להביט בחבה על התנועה הציונית, כי מטרותיה הן מטרות הומאניות ועבודתה הקולטורית רבה ומועילה מאד. ובכן: „ימין דוחה — ושמאל מקרבת״; רושם כזה עושים עלינו הדברים האלה.

אולם איזו שתהיינה דעות בעל המאמר ע״ד הציוניות, טוב מאד לקרוא מאמרים כאלה ברגע של יאוש, בשעה שנדמה כי כל הבנין הנבנה ברוב עמל מתמוטט, למען נראה כי לפי דעת המביטים מן הצד אין הדבר כן.

G.

השקפה על דברי המדינות.

(הישיבה הראשונה של הפרלמנט האויסטרי.— מהומות ורעש.— הפירוד בין הגרמנים.— בילאוו נכנע לפני הקונסרווטיווים ו„המוכסים״.— הסוציאליסטים נלחמים בו.— אחרית הליבראלים.— חליפות המיניסטריום בבולגריה.— השר קארפ עומד לנפול.)

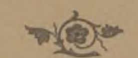
הפרלמנט האויסטרי נכנס כבר לישיבה, וכבר נבדלו הטשיכים בזעם, ובאספה הראשונה העמיד אחד מחברתם קול צעקה אל הגרמנים וקרא: לא פרלמנט גרמני בזה, אלא פרלמנט של סלאווים; על מה אתם מדברים בשפה הגרמנית בלבד? הגרמנים רקעו ברגלם, הפולאנים צעקו, ותהי מהומה ומבוכה בבית. כמעט אשר קם הסער לדממה, והנה עוד הפעם התעורר הרעש. כאשר עשו אזכרה לנשמת המלכה ויקטוריה, קמו הגרמנים הקנאים ויקראו: יחי עם הבורים! מות ואבדון לאנגלים! יכולים אנו לצייר לנו, מה יהיה משפט הפרלמנט החדש ומעשהו, אם באופן כזה נכנס לישיבה בפעם הראשונה. לעת עתה נמצא הכל במצב היולי, תהו ובהו. אין אדם יודע, איך יתרכבו האטומים המדיניים האלה אחד אל אחר. הקלוב הפולאני הכריז, כי לא יכרות ברית עם שום כת מדינית שבעולם, ובאופן דומה הכריזו גם יתר הכתות החשובות. המתונים של הגרמנים הכריזו, כי דבר אין להם עם אחיהם הרדיקאלים, החפצים להפוך את הקערה על פיה: מורדים הם במלכות בית הבסבורג, אומרים להסיר מעל צוארם עול הדת הקתולית וחפצים לפרור את ממלכת אוסטריה לפרורים. לעומת זה גמרו כל הכתות של הגרמנים, כי מן ההכרח לעשות את שפת גרמניה שפה מדינית שלטת בממלכת אויסטריה כלה. אמנם הדברים האלה מעוררים צחוק, שהרי אם משתדלים כל השבטים הסלאווים בכל עוז, ל ה מ ע י ט עוד את כח שלטונה של השפה הגרמנית, הם, הגרמנים, אומרים ל ה ג ב י ר כחה. היצליחו בזה? על כל פנים לא נדע עוד, מה בדעת השר קֶערבער ביחוס להסכסוכים האלה.

כבר שערנו מראש, כי לא לאורך ימים ישים השר בילאָוו ערפל חתולתו בנוגע לשיטתו האיקונומית, שהרי בדבר שיש בו חסרון כיס אין מסתפקים בדבורים יפים. והנה באמת כבר הראה בילאוו ברור ונכון,

להיכן פניו נוטים. הוא אמר בפירוש בועד המדינה של פרוסיה, כי אמנם נוכחה הממשלה, שאי אפשר להסתפק במכס התבואות ופרי הארץ כפי שהוא נוהג כעת (שלשה מארק וחצי לכל מאה קילוגראם של תבואה), אלא בודאי יעלו את המכס. הדבר הזה נתן שמחה בלב „המוכסים", כלומר בלב הקונסרווטיווים ובעלי האחוזות הגדולות, אשר אל זה הם נושאים נפשם מימות הנשיאות של קפריווי עד היום. ואולם עודם מראים פנים זועפים, באמרם: אין די לנו בהגדלת המכס פורתא, אלא לכל הפחות למכס כפול אנו צריכים! אפשר היה לשער, כי אחרי אשר השמיע השר בילאָוו את דבריו אלה, אז יקומו נגדו כל הכתות המדיניות, החונות על דגל הליבראליסמוס ויריבו בו, כאשר רבו עם ביסמרק, בזמן שהנהיג את המכס הזה. ואולם לא היו דברים מעולם. הליבראלים רעמו פנים ואמרו, אין זה מן היושר, ובמחאה זו די להם. רק הסוציאליסטים נלחמים בגבורה ובכל עוז על הממשלה ובעלי בריתה. ואמנם אין ספק כי הרוב של הפרלמנט יהיה עם הממשלה, אבל הסוציאליסטים יתגברו על ידי זה בעם וימשכו את לב הבוחרים אחריהם, יען כי כעת רק הם עומדים בפרץ נגד הקונסרווטיווים והממשלה הנכנעת בפניהם. כבר הגיע הדבר לידי כך, שרבים מן הבנקירים נמשכים בסתר לבם אחרי הסוציאליסטים ובבחירות באי־כח־העם הם בוחרים בחשאי בקנדידטים מכת הסוציאלים. והטעם, כי הממשלה הנוכחית הכעיסה את הבורזע ואת בעלי המסחר מאד. לפני ימים אחדים דבר ברעפעלד, שר המסחר בפרוסיה, דברים קשים נגד הסוחרים, נגד הספסרות, אשר מוציא הוא בה קלקול מרובה, „מעות לא יוכל לתקון". סוחר מפורסם יצא נגדו במחאה נמרצה, וחבריו מחאו כף. ואולם עם כל זה אין יד הליבראלים עושה חיל, כי ברוק ומנוסה הוא, שכבר עבר זמנם. העם איננו נמשך עוד אחריהם, וכל כחם אינו אלא ב„שבלים הבודדות", קצת בוחרים הנחשלים, אשר עוד יחיו בחזיונות ודמיונות של התנועה משנת 1848. מספר האנשים האלה הולך ומתמעט.

בבולגריה פנתה ממשלה אחת את מקומה לממשלה אחרת. ה„הליפין" נעשו שם על נקלה, כי כבר הסכינו בזה. מיניסטר יוצא ומיניסטר נכנס, ואין בין האחד לחברו אף כמלא נימא, כי האמת היא, שהנסיך פרדינגד בעצמו ימשול, ושרי הממשלה הם רק משרתיו עושי דברו. השרים אשר השבו לעמוד מ ע ט ברשות עצמם נבדלו בזעם, כי אין את נפש הנסיך להכנע עוד מלפני שום שר וקצין שבעולם, כאשר נכנע כמה שנים מלפני שטאמבולאָוו.

ואולם גם בממלכת רומיניה נראה, כי ימי קארפ מנוים. אומרים, כי הצעתו אשר הציע לפני הועד המדיני, לסדר עניני המסים באופן חדש, לא תמצא חן בעיני רוב חברי הועד. הליברלים מוחים בידו, יען כי בעלי פלוגתיה הם מאז, ואולם גם הבאיארים, אשר הם בעוזריו (לכל הפחות למראית עין) מתנגדים להצעה החדשה הזאת. ממשלת רומיניה נתונה כעת בדוחק גדול, והיא מבקשת כסף בדרך הלואה. אין להחליט, כי אי אפשר לה, לקבל איזו הלואה ב ש ו ם א ו פ ן; בודאי האמת בפי קארפ, אשר הודיע, כי כמה באנקים אומרים להלוות לו בשעת דחקו; אבל הוא לא פרסם, כ מ ה ר ב י ת ה ם ד ו ר ש י ם מ מ נ ו. כעת בצוק הימים, אשר אפילו הממשלות הבטוחות משלמות רבית גבוהה בערך, אין ספק, כי מרומיניה ידרשו פי שנים. ואולם איך שיהיה, השר קארפ הוא אדם מיושב בדעתו ולכן חשב ומצא, כי לא הלואה הדשה היא העיקר, אלא מקורות חדשים של הכנסה. על כן הציע, לקבוע חוקי מס חדשים על פי מתכונת המסים הקבועים בפרוסיה. על זה מריבים בו כמעט כל חברי הועד המדיני. ואמנם מודיעים מבוקרשט, כי השר קארפ יתחזק על עמדו למרות המכשולים המרובים, ואולם הבנקירים הגדולים בברלין — והם יודעים את הנעשה שם מאחורי הפרגוד — יניעו ראש. סימן רע זה לקארפ!

מאורעות ומעשים.

— הסוכן אשר על נכסי הממשלה בפלכי חרסון ובסרביה, ה' טאָמאָוו, פנה אל המיניסטריום לעבודת האדמה בבקשה, להקדיש סכום כסף ידוע לזריעת השדות במושבות היהודים בפלכים ההם. זה שנתים ימים מושל הרזון במושבות האלה, וגם בשנת 1899 לא יכלו האכרים העברים לזרוע את אדמתם מבלי עזרה הגונה מן הצד.

— לפי ביאור המיניסטריום להשכלה, יקובלו בבית הספר הטכני האלכסנדרוני תלמידים עברים במספר עשרה אחוזים למאה.

— סוחרי עיר ווילנא משתדלים, שתנתן להם הרשות לפתוח בית ספר למסחר, לזכר מלאת מאה שנה מיום הולדת המשורר פושקין. את ספר התקנות ערכו ע"פ תכנית ספר התקנות אשר לבתי הספר למסחר בלאָדז ובביאליסטאק, היינו, כי תלמידים עברים יתקבלו במספר חמשים אחוזים למאה.

— בהמיניסטריום לעניני הכספים נושאים ונותנים עתה בדבר הרחבת זכיות היהודים בשדה המסחר.

— ביום השלשה עשר לחודש פעווראל יתאספו חברי „הועד" באודיסא, להועץ בדבר הטבת מצב הפועלים בא"י.

— במלאת עשר שנים מיום הוסד „הועד" ההוא יצא דין־וחשבון מפורט על כל מפעליו ועל דבר המושבות בארץ ישראל. הידיעות ע"ד המושבות תכתבנה ע"י האגרונום מ. מאיראָוויטש ותודפסנה עברית ורוסית.

— לטובת הפועלים העברים בארץ ישראל קבץ הועד באודיסא מיום הראשון לחדש אפריל שנת 1898 עד 1 יאנואר 1901 — סך ארבעה עשר אלף רובל.

— בימים האלה באו לאודיסא שלוחים מארץ ישראל להשתדל, כי „הועד" אשר שם יבוא לעזרת הפועלים הנתונים בצרה. מספר השלוחים ששה, מהם שלשה קולוניסטים (ה' אסטאשינסקי, סמיליאנסקי והאראדיעצקי) ושלשה פועלים (ה' חארלאפ, קומארוב וגיסין).

— מעיר זיטאמיר מתאוננים על חוסר סדרים בפנקסי רב העדה שם ועל העול הנעשה בימי הבחירה. לפי דברי הסופר משם, נותנים העומדים להבחר שחד ביד רחבה, וכל המרבה לתת הרי זה נבחר. האמנם לא עברו עוד „הימים הראשונים הטובים"?

— החזיון „מעבירי המכס" או „בני ישראל" לא יחדל מתת ענין למכתבי־העתים, ובהרבה מקומות משתדלים צוררי היהודים להציגו על הבמה. עתה מודיעים מעיר אָרלאָוו, כי אחדים ממפריעי המנוחה בשעת המשחק נתבעו לדין.

— חבר המשחקים על הבמה הבאים מרוסיה הקטנה אמרו להציג על הבמה את החזיון הידוע „בני ישראל" או „מעבירי המכס", אבל המשחקת המפורסמה זארניצקא מאנה לקחת חלק בחזיון בתור הגבורה הראשית „שרה", ועל כן לא יוצג.

— בין האבדות שאבדו לעמנו בימים האחרונים יחשב גם דבר מות הסופר אברהם בן שלמה ווארשאווסקי ז"ל.

— בימים האחרונים גברה היציאה לארגנטינא. משפחות עבריות רבות כבר יצאו לדרך, ורבים מתעתדים עוד לצאת בקרוב לדרכם.

— מנהלי עדת ישראל בפטרבורג החליטו להכין על יר בית הכנסת הגדול בית שכיות־חמדה, אשר בו יאספו עתיקות ישראל ותשמישי קדושה שונים.

— במושב המחלקה האטנוגראפית של האגודה הגיאוגראפית הרוסית, קרא המלומד הצעיר פאגאדין מאמר ע"ד „קדמות היהודים בדרום ארץ רוסיה". עפ"י מקורים שונים הוכיח, כי יש מקום לשער, שבין התושבים במושבות היונים בדרום רוסיה היו גם יהודים עוד במאה הרביעית שלפני ספירת הנוצרים. במאה הראשונה שאחר התחלת הספירה ההיא היה כבר מספרם רב במקומות ההם.

— לפי דברי מה"ע „Jewish Chron." הודיע ראש המיניסטרים הרומינים קארפ במושב הסינאט, כי חבר בנקירים עברים רוצה להלוות להממשלה סך 400,000,000 פראנק, בתנאי שיחדלו לחשוב שם את־היהודים במו זרים.

— בעיר בריסל נוסדה „חברה להגן על זכיות האדם", כאותה החברה אשר בארץ צרפת. היושב בראש הוא הפרופיסור ערנסט רוסו. החברים הם אנשים מלומדים וידועים לשם. מטרתה של החברה היא „להלחם במדינת בלגיה וגם ביתר המדינות נגד כל עבירה על חקי השווי ומשפטי הצדק — אם ביחס אל היחיד ואם ביחס אל עם שלם — ונגד כל עבירה על החקים אשר נקבעו בזמן המרידה הגדולה בצרפת ונתקבלו בהקונסטיטוציה הבלגית בשנת 1830".

— מכתבי־העתים האמיריקאנים מודיעים, כי ההצעה לכונן גדוד עברי ולספחו אל חיל המגן, עתידה לצאת בקרוב אל הפועל, כי המעצור עד כה היה רק מחסרון כסף, ועתה הואילו רבים מעשירי אמיריקא להרים נדבות גדולות לתכלית זו. לפי דברי אחדים מהם כבר הוקם הגדוד לפי שעה והפרופיסור גאט־ליעב נבחר לעת עתה למפקד הצבא. אם אמת בפי השמועה הזאת — הימים יודיעו.

— ידיעות מרגיזות באות מעיר ספרו במארוקו. היהודים שרויים שם בפחד ומגור. בין התושבים מסביב פרצה מרידה במלכות. גדודי מורדים נוסדו, היוצאים למלחמה על צבאות הממשלה, והמהלומות הראשונות מזה ומזה נופלות על ראש בני ישראל. המורדים שמו מצור על העיר ספרו, הרחוקה מהלך ארבע שעות וחצי מפיץ, ואומרים הם להתנפל על היהודים, אשר התעתדו להתיצב בפני המורדים וכלי נשק בידם.

— ה' הורוויץ, אשר היה שנים רבות ממונה במארוקו בתור קונסול, מביא ידיעות נכבדות ע"ד אחינו בני ישראל בארץ ההיא. לפי דבריו יש להבדיל את יהודי החוף מן היהודים אשר בפנים הארץ: בשעה שהראשונים מדברים ספרדית, והם בלי כל־ספק יוצאי ירך הגרושים מספרד, מדברים הפנימיים על הרוב ערבית, ויש לשער כי יושבים הם בארץ זו עוד מימי המאה הראשונה לספירת הנוצרים. הספרדיים עומדים במדרגת השכלה יותר גבוהה מן הערביים, וגם מצבם האיקונומי טוב לפי ערך. אבל היהודים שבפנים הארץ עומדים במדרגה נמוכה עד מאד, וכל תלאות הגיטו, כל הקנאה, השנאה וחמת הרצח רק על ראשם תחולנה. מלבד אלה יש עוד בארץ ההיא „חצי יהודים", הלא הם שבטים נודדים, אשר למדו הרבה משכניהם המושלמנים ואשר בכל זאת הם חושבים את עצמם לבני ישראל. היותר מפורסמים מן השבטים האלה הם: השבט „ראנאטון" והשבט „מיספדשרי".

— מעיר קלקוטא ומעיר בומביי באות ידיעות מרגיזות. התנועה בין יושבי הארץ רבה עד מאד. יש לפחד, כי יפרעו פרעות, באשר סכנת הרעב נשקפת שם גם בשנה הזאת בכל מוראה הגדול כמו בשנה שעברה. גם השאלה בדבר חיל הצבא עומדת שם על הפרק, כי הרבה מגדודי החיל כבר מכלים את־זמן עבודתם, ונחוץ להביא תחתם כעשרים אלף איש, והוא דבר אשר יקשה עד־מאד לעשותו עתה, מפני המלחמה בדרום אפריקא, אשר אין איש יודע מתי תגמר.

— מכתבי־העתים מודיעים פרטים שונים ע"ד המחלה אשר תקפה את הגראף לעא טאלסטוי. בכלל מרגיש אביר הסופרים הזה בימים האחרונים רפיון בגופו. בקרוב יודפס חזיונו החדש: „החלל".

— לפי דברי מכתבי־העתים האיטלקים המציא הרופא הרומי הצעיר ראנעליטו תחבולה נגד מחלת הסרטן.

— האקדמיה הפריזית לתורת הרפואה קבעה, כבשנים הקודמות, פרס להמחבר ספר טוב, אשר יכיל תחבולות חדשות לתרופת מחלות שונות. רופאי כל הארצות יכולים להתחרות בדבר קבלת הפרס, אשר סכומו הכללי עולה לחמשים פרנק.

— חברת מרבי השלום בעולם אשר בבערן פנתה אל המלך עדוארד השביעי במכתב תנחומים על מות אמו המלכה, ובמכתב ההוא היא מזכירה לו את־דבר המלחמה בדרום אפריקא ומשמיעה את דבר תקותה, כי עם המלך החדש הזה תבוא תקופת השלום.

הָאָמָּנוּת הָעִבְרִית.

מאת ר. בריינין.

אַלְפְרֶד נָאסִיג.

(סוף *)

בשנת 1894 נזדמנתי עם נאסיג בפאריז. נאסיג התגורר אז באחד הרחובות השלוים והשוקטים לא־רחוק מן הפנתיאון. כאשר בקרתיו במעונו, נפלאתי על שנוי החזיון. לא דירת־אדם ראיתי הפעם, כי אם מין מחיצת־עץ לשמירת שברי־כלים ומטלטלים ישנים ובלוים: נוה אמן־עני בפאריז. שם עמדה מטתו, שם התגוללו ספריו וכרכיו העבים ושם עמדו פסליו המותחלים המחותלים בחתוליהם. רק פסל אחד היה נגמר: פרוטומי של אשה שמחה, עליזה ומאושרה. התבוננתי אל התהלותיו ונסיונותיו במקצוע חחטוב, ואחרוץ משפטי עליו בלבי, כי רק „דיליטנט" הוא בחכמת־חרשים ולא אמן ממש. נוכחתי כי אמנם יש לו מחשבות טובות ומקוריות במינן, אבל החרט לא יסור למשמעתו. המוח חושב את האחת, והיד עושה אחרת. יצר־דעותיו גדול, אבל כח־אמן אין לו. ואולם נאסיג לא נשאר עומד בחצי־הדרך. הוא עבד עבודה רבה וכבדה, עד אשר השכיל לרדות בכל סגולות החומר שהוא צר בו את הצורות המרחפות בדמיונו. סוף־סוף הכריח אה החרט לקבל את מרותו. בשנות שבתו בפאריז שמע שעורים בחכמת הניתוח, בחכמת הנפש ובחכמת חרשים מפי גדולי המורים בצרפת. מוחו של נאסיג היה כספוג יבש אשר לא ישבע לספוג, ואיננו נותן לאחרים אלא רק מה שיקבל מאחרים. הוא מקבל הרבה וגם נותן הרבה.

זוכר אנכי כי באחד הימים, בחורף שנת 1894, הלכתי עם נאסיג לטייל בחוצות פאריז. בדוחק רב עברנו את הרחובות ההומות מאדם רב. במעונו, בקרב ספריו ובקרב משפחת פסיליו ותבניותיו לא נראה בעיני קטן ודל כל כך, אבל בחוץ, בקרב העוברים והשבים, נראה בעיני כאדם בתבנית מיניאטורא. והאדם „מעט־הכמות" הזה לא חדל מדבר אלי בכל עת הטיול על דבר חלומותיו ותקוותיו לעתיד: לברוא אומנות עברית, אשר תעלה בערכה הפנימי והנצחי על האומנות הצרפתית. יבואו ימים — ונאסיג הרים את קולו החלש בדברו — ובירת יהודה תכניע ביצירותיה בממלכת־היופי את גאון פאריז. כאשר נשוב אל ארצנו, הוסיף לדבר בהתפעלות, יהיה לנו סגנון עברי־לאומי בכל מלאכת־מחשבת וחכמת־חרשים. אנהנו לא נקח עוד מעמים אחרים בהקפה דברים זרים לרוחנו ולתכונתנו הטבעית. הצרפתים עשו את האומנות שפחה לתאותיהם הנסות. את חקוי הצורה, ציור הגוף, חתוך האברים והגשמת היופי החיצוני עשו לתכלית בפני עצמה, ואולם את הרוח זנחו, את המחשבה העליונה ואת הרגש שבאדם העמוק בקרב הלב שכחו או לא שמו אליהם לב מעולם. האומנות הצרפתית לא תחדור לעמקי הנפש ואל נבכי הרוח. את הדבר האחרון הזה תעשה האומנות העברית, אומנות־העתיד, אשר אנכי רואה לה עתידות גדולות בארץ אבותינו המתעוררת לתחיה. בדברו את הדברים האלה היה בעיני כנביא הולם, כציר המבשר את תקופת היופי העברי הבאה.

את דבריו אלה שמרתי בלבי.

* * *

עברו כחמש שנים ואני לא ראיתי עוד את נאסיג. אמנם מעת לעת כתבנו איש לרעהו מכתבים: לראשונה מכתבים ארוכים ביותר ותכופים ביותר ולאחרונה, כנהוג, קצרים ביותר ויקרים ביותר. אולם

*) עיין „הדור" גליון 7.

מכתביו לא הגידו לי בדברים ברורים מה הם חלומותיו ומה הן שאיפותיו. אנכי אמנם ידעתי, כי נאַסיג עלול לחליפות ולתמורות פנימיות, אבל לא ידעתי בכמה גלגולים עוד יתגלגל, יען כי בעת הפרדי מעליו בפאריז לא גמר עוד את בחינותיו ונסיונותיו שהוא עושה בחיים ובספרות ולא סיים עוד את חשבונו של עולמו הפנימי ושל מעשיו החיצוניים. הוא היה אז בעצם התהוותו, בעצם התפתחותו, ונוח היה להתרגש מנשיבת הרוחות השונות בעולם המדיני, הספרותי והמדעי. אמנם לא מצאתי דברים ברורים במכתביו, אבל מצאתי בהם רמזים דקים מן הדקים, כי כותבם מתעתד לברוא גדולות, לעשות מהפכה בעולם־הרוח העברי ולהיות גואל לעמו. קו מצוין הוא בתכונתם של טובי אחינו המערביים השבים אל עמם — אחרי אשר נוכחו, כי ההתבוללות והטמיעה בקרב שכניהם הוא דמיון־שוא — כי כל אחד ואחד מהם רוצה להיות דוקא גואל ומושיע לעמו. לא יותר, אבל גם לא פחות. הם רוצים לברוא בקרב עמם איזה דבר שהוא חדש מעיקרו; והנה רצונם חזק ונאמן, ורק כח־היצירה חסר להם.

אבל את אשר לא הגידו לי מכתביו מפורש, אותה הגידו ברור מאמריו וקונטרסיו בשנים האחרונות. לא נאסיג הכניע את גאון פאריז, כי אם להפך: בירת צרפת, אם גם לא הכניעה את נאַסיג, ואולם, לכל הפחות, השתיקה בו את האמן העברי. את דעותיו הלאמיות ומחשבותיו הציוניות היה מגלה בכל ימי שבתו בפאריז רק „ליחידי סגולה", לחבריו ה„חובבים" המקורבים, אשר עבד אתם בסתר, — וגם להם לא היה מגלה אלא מקצת מן המקצת. אבל ברבים, בקרב הקהל הגדול, בדפוס, לא דִבר דבר על־אדות מחשבותיו הלאומיות. בפאריז חדל נאַסיג להיות משורר, פיטן וחוזה־חזיונות ויהי למוכר שורות לדפוס. ואחרי שצרכי־החיים בפאריז מרובים מאד, לכן גם הגדיל משנה לשנה את מספר השורות, אשר הוציא לשוק־הספרות. היוצר היה לבעל־מלאכה ספרותי, אשר מרוב הפזיזות ומכובד־העבודה לא היתה גם מלאכתו נקיה ודקה כל־כך.

טרגידיה נוראה היא לראות את נסיסות הכשרון האהוב לנו, את חילוף דינרי־הרוח במטבעות קטנות, בפרוטות ואסימונים. זאלא, אלפונס דאָדיי וחבריהם הגדולים באו בנעוריהם פאריזה בידים ריקות, והם אז בני־בלי־שם, וגם אוצר־ידיעותיהם היה ריק כמעט ככיסם. כל הונם היה רק שביב־הכשרון אשר נגה בלבם. אך המה ישבו בתוך עמם ובארצם, שם היו, שם חלמו ושם לחמו, לחמו ונצחו. לא כן נאַסיג, וכמהו רבים מחבריו מטובי הסופרים היהודים, הכותבים לועזית; נאַסיג הביא עמו בבואו לפאריז אוצר־ידיעות מלא וגדוש, שם ספרותי, אמץ לב ועל כלם כשרון מצוין, אך בהיותו זר וגר בבירת צרפת, היה אנוס להעשות, על־פי מצבו החמרי, למוהיע־חדשות במ"ע שונים. היצירה הפיוטית איננה „סחורה עוברת לסוחר" בשוק־הספרות; לא רבים הם המוציאים הקופצים עליה, והקונים אותה לא ירבו במחירה. אולם רבים המה הקופצים והמשלמים בכסף־מלא בעד הפרורים והשיריים, אשר ילקטו הקורספונדנטים מתחת שלחן הספרות הצרפתית.

והנה עוד הפעם נזדמנתי אתו באחת ערי הבירות המערביות, בברלין. בקיץ שעבר בא ד"ר נאסיג וביתו לגור פה. הזקנה אשר קפצה בשנים האחרונות על פניו והשיבה אשר זרקה בשערות־ראשו ספרו לי את תלאותיו ומלחמותיו, עוד בטרם פתח פיו לדבר אתי. תלאותיו ומלחמותיו הן הן התלאות והמלחמות של כל היוצרים והאמנים העברים, הנאמנים לעמם, הנעים והנדים כיום על פני כל הערים הגדולות באירופא המערבית ומבקשים להם שדה נאמן וכר נרחב לעבודתם וליצירתם הרוחנית. יבקשו, ולא ימצאו. ימצאו — ולא יחזיקו מעמד. יותר משש שנים ישב נאַסיג בפאריז ובכל אותן השנים עבד עבודה קשה להשתלם במלאכת־החיטוב. בכל אותן השנים של מלחמת הקיום הקשה, לא שכח אף רגע אחד את רעיון לבבו: להניח את אבן־הפנה לאומנות עברית, לתת צורה מוחשית להאידיאלים הלאומיים. בכל אותן השנים, אשר מכר את השורות למכ"ע שונים, למען החיות את נפשו, אסף חומר רב לספר מדעי על דבר תורת הכלכלה המדינית על פי יסודי תורת־משה. (פרקים אחרים מספרו זה הדפיס בעת האחרונה במכ"ע מדעיים שונים.)

בחודש אפריל שעבר הזמין אותו ועד בית־האמנים (קינסטלערהויז) בברלין להציג באחד מחדריו את מערכת פסיליו, פרוטומיו ותבניותיו, אותה המערכה עצמה, אשר הציג לפני שנתים בפאריז. ביום הפתח התערוכה נקראתי אל החגיגה הזאת. שם נקהלו ובאו מתי־מספר מן הסופרים והאמנים היהודים, הקרובים אל עמם וחפצים בקיומו. זאת היתה חגיגה צנועה וחרישית. חוט של פואיזיה מיוחד היה מתוח עליה. נאַסיג, אשר עמד בביאה וקבל את פני הבאים, נראה בעיני בשעה ההיא כאלו שב לימי עלומיו. הקמטים אשר על מצחו התעופפו, מעיניו נשקפו חלומות ההווה. חדר התערוכה, שהיה מקושט בפרי־חרטו, היה בעיניו כמקדש־מעט, מקדש האומנות העברית. קהל הנאספים היה לא רב, אך חפץ אחד היה בשעה ההיא את כלם: החפץ לראות את רוח־היופי השפוך על כל האידיאלים העברים המוגשמים בתואר ודמות. באמצע החדר על כַּן מהודר הוצגה התבנית היותר גדולה, סמל „היהודי הנצחי". אם נביט אל הסמל הזה יראה לעינינו היהודי בעצם נדודיו, כנפי מעילו וכפליו ינשאו ברוח, באחת מזרועותיו יחזיק את ספר־התורה ויאמצנה אל לבו, תלתלי זקנו הארוך סבוכים ומשוים עליו הוד „האבות", על פניו תלין שיבה, אבל גם עז העלומים ואמץ הרוח יפיקו, מצחו גבוה ומלא קמטים עמוקים, מצח של פקח וחולם־חלומות יחד, וכלו אומר „בחרות מצד זה וזקנה מצד זה". אנחנו הרגלנו לראות ב„היהודי הנצחי", כפי אשר תארוהו עד כה המפסלים, ואפילו העברים, פני נודד עיף, אשר יבקש את המות ולא ימצאהו, פני אמלל, אשר אין לו תקוה בחיים ומקום בחברת האדם, פני זקן, תועה וכושל. לא כן היהודי הנצחי של נאַסיג. אנחנו רואים לפנינו זקן מלא כח־עלומים, אשר גם בנדדו בגוים היתה לו תורתו כמקור חיים, כמקור דעות ומחשבות, זקן השואף למצוא מנוחה בארצו, בארץ אבותיו, למען יחדש שם את נעוריו ויחליף את כח יצירתו. דיה סקירה אחת קטנה בפני „היהודי־הנצחי" הזה, להכיר כי יוצרו רצה להביע בו את רעיון התחיה הלאומית. כונתו היתה בודאי רצויה, אבל יכלתו מצד האמנות לא רבה היא. נאסיג המפסל לא יגיע לקרסולי נאַסיג הסופר. נאסיג המפסל התאמץ להטיל נשמה ורוח בבדיל־נחשתו, אשר צר בו צורת „היהודי הנצחי", ויכריח את מלאכת־המחשבת להיות כלי־שרת בידי המחשבה המופשטה. אבל מה שיש להביע במלים ובעזרת העט, אי־אפשר להביע בשפת הנחשת ובעזרת החרט. עוד זאת: לו יחסר יחסר הכח העליון של האמן הגדול להביע מחשבה היה ע"י קוים אחרים. צנועה היא האומנות ולא תרים את הצעיף מעל יפיה ומאוייה אלא לאוהבה בכל לבבו ונפשו, ולא תשרה את רוח־קדשה אלא על קרואיה ובחיריה המקדישים לה חייהם, כשרונותיהם ויתרונותיהם. האומנות היא אֵל קנא, ולא תסלח גם לכורעים לפניה על ברכיהם, אם משתחוים הם גם לאלילים אחרים. אבל נאסיג לא יבוא לבית־מקדשה ככהן בחרדת־קודש, כי אם כסקרן וכסופר עיף המבקש מנוחה

אחרי עבודה כבדה. האומנות רוצה להיות תכלית בפני־עצמה, לכן לא תגלה את סודותיה לאלה החפצים לעשותה שפחה הרופה למרת המחשבה. גם התבנית של „יהודה המכבי" מביעה את הרעיון של התחיה הלאומית. אך השפה אשר בה תדבר אל הרואה לא עברית היא. „יהודה המכבי" של נאסינ הוא גבור־לוחם, לוחם קנא, הקורא את אחיו למלחמת החופש, אך אין אנו מוצאים בו דבר־מה המיוחד להטפוס העברי. התבנית כשהיא לעצמה בודאי היא מלאכת־חרש, אבל הגבור הזה, על־פי קלסתר פניו וכל נטיות גוו, הוא גבור יוני, ואין בכחו להחיות ברמיונו את סמל הגבור העברי הלאומי, אשר נלחם בחרף־נפש לחירות רוח ישראל וקיומו המוסרי. ניכר כי היוצר חפץ להגשים את הרעיון הזה: יהודה המכבי נצח את היונים, רק יען כי גופו הורגל בנפתולים, בחלוץ־עצמות ובכל חנוך המקשה את הגו, חנוך גופו היה של יוני אמתי, אבל רוחו נשאהו הלאה, והרוח היה רוח גבורי יהודה, לולא זאת לא היה יכול להכריע את אויבינו בבשר ובנפש. את החצי הראשון של הרעיון הזה הביע היטב בשפת אמן מנוסה, אבל את החצי האחרון לא עלה בידו או בחרטו להשמיע כראוי. התבנית היותר מצוינה היא תבניתו של „שלמה המלך". מצחו הוא של „החכם מכל האדם" והשחוק הדק המרחף על שפתיו הוא של הפלוסוף אשר הביא לעולם את הפתגם: „הבל־הבלים, הכל הבל!" תבניתו של המלך־החכם מאחדת בקרבה באופן נעלה את כל ההפכים אשר יהם לו הדמיון הלאומי.

בין תבניות מכיריו אשר הציג באותה תערוכה משכה עליה את עין־הרואים תבניתו של מאקס נורדוי. מיד בסקירה הראשונה נכיר כי האמן עבד את עבודתו זאת באהבה רבה, וכי יש קרבת נפשות בין היוצר והיצור.

ההבדל בין נאסינ ובין יתר האמנים העברים, אשר לקחו חומר ליצירותיהם מן העבר של עמנו ומחייו בהוה, הוא זה: האמנים האחרים בקשו לתת דמות וצורה לחזיונות בודדים מחיינו. אבל נאסינ עשה נסיון חדש: הוא בחר לו את גבורי עמנו לנושא־יצירתו, והיצירה הזאת טבועה בחותם רעיון לאומי, רעיון התחיה.

תערוכת נאסינ בתור נסיון חדש, בתור התחלה מקורית במקצוע האמנות העברית, משכה עליה בעתה, ע"י המאמרים הרבים במ"ע גדולים, את דעת גדולי עמנו בברלין, בפאריז ובלונדון, ורבים מהם היו נכונים לקנות מידי האמן את יצוריו, אבל... גדולינו התלהבו רגע אחד ומהרה הסיחו את דעתם מזה. „פזמון ישן ותמיד חדש". בימים האלה בקרתי את בית־המלאכה של רעי האמן א. מ. ליליען וארא באחת הפנות את הגבורים הלאומים של נאסינ עומדים כיתומים עזובים והם מכוסים בשכבת־אבק.

ונאסינ עוד לא חדל לקוות, כי יבוא יום והאמנות העברית תכניע את גאון צרפת.

הַיְּהוּדִי הַנִּצְחִי בָּאַגָּדָה וּבַפּוֹאֵיזִיָּה.

II, *)

יְצִירֵי הַפּוֹאֵיזִיָּה.

א.

הננו עומדים משתאים לפני שפעת הרעיונות הנשגבים, הנוגעים בכל השאלות החמורות והזועמות שהעסיקו ושעודן מעסיקות את לב בני האדם כלו, רעיונות אשר האגדה על דבר הנודד הנצחי, שאין המות שולט בו, הסבה ביצירתם. שורה ארוכה של משוררים, חוזים ומספרים התחרו איש באחיו לנסות את כחם אל ההלך הקודר הבודד בדרך נדודיו, להסתכל בתהום השממון והיאוש הנשקף מתוך עיניו, שהן לוהטות מבעד לגבותיהן השעירות והעבֻתות, ולהתבונן אל כל הכאב והיגון, הזעם והקצף אשר יפיקו פניו, הדומים מרוב ימים לפסל חרש עשוי חלמיש־צור, ולהקשיב אל דבריו, הלא הם הדברים הסוערים המתפרצים לפעמים מתוך רוחו הזועף, כאשר יכבד עליו מנשוא את כאב־העולמים וכאשר יחפוץ לעשות כלה בנפשו ולמצוא מרגוע ודממה... ואת כל אשר הגידו להם העינים הלוהטות ההן ואת כל אשר קראו מעל רשמי פני־החלמיש ההמה ואת כל אשר לקחה אזנם מדי שפכו את רוחו הזועף ההוא — אותם יצקו בשירי־הגיון, שירי עלילה, חזיונות וספורים, איש איש על פי דרכו וכשרונו. מלבד אגדת־פויסט אין אף אגדה אחת בעולם אשר נתנה חומר עצום כזה ליצירי־פואיזיה נעלים, כאגדת היהודי הנצחי. ואולם עוד יתרון לאגדת היהודי הנצחי מאגדת־פויסט, כי אגדת־פויסט, בהיותה אגדה גרמנית בעיקרה, לכן עברו ושכללו אותה ביחוד המשוררים בארצות גרמניה, תחת אשר היתה אגדת היהודי הנצחי לנחלת כל העמים ובשכלולה נטלו חלק משוררי כל העמים הנאורים.

הפיטן המצוין הראשון אשר השתמש באגדה הזאת לתכלית יצירה פיוטית, הוא כריסטיאן פרידריך דניאל שובארט. בשיר הרפסודיה הלירית שלו, אשר קרא לה „היהודי הנצחי"[1], הוא מתאר לפנינו תמונה מבהלת כזאת: באחד הימים הגיח אחשורש מאחת המערות האפלות ברגל הר הכרמל, אשר שם התגורר אחרי שובו משוט בארץ. אז לקח לו גלגלות אחדות מתוך צבור הגלגלות אשר נערמו בתוך המערה, וישליכן בכח מעל ראש ההר ותתגלגלנה הגלגלות אל הבקעה ותתפוצצנה לרסיסים. „הנה זאת גלגלת אבי! — קרא מנהמת לבו בהורותו על אחת הגלגלות — וזאת גלגלת אשתי ואלה גלגלות ילָדי! והם הנה היתה להם היכלת למות, ורק ממני פליטת בני האדם נבצרה למות!" והוא הולך ומתאר את כל ענוייו הנוראים ואת כל התאמצותו לשים קץ לחייו, והיא לא תצלח: „רומא, זו בת הענקים, היתה למעי מפלה; ואני התיצבתי ברחוב העיר המתמוטטת לנפול — העיר נפלה, ואולם אותי לא הדביקה. עמים צצו ויבולו לנגד עיני, ואולם אני לבדי נשארתי ולא מֵתִּי!" אז נִסה להשליך את נפשו הימה, ואולם הגלים הזידונים שבו ויטילוהו אל היבשה; אז התנפל אל תוך לוע הָאֶטְנָא הלוהט ואולם ההר שב ויקיאהו חי; אז התפרץ אל תוך יער בוער באש, והעצים המטירו עליו פלגי־אש, עצמותיו נכוו ותצרבנה, ואולם גָּוֹע לא גָוַע; וגם בשדות קטל נתכו עליו מטרות כדורי מות, אלפי חרבות מרוטות נחתו בבשרו — ואולם חייו לא תמו. מטיל־הברזל אשר ביד הענק לא הממהו, שן חיתו טרף לא אכלתו, נחשים צפעונים עקצוהו ולא המיתוהו. הוא חרף את נירון קיסר ואת יתר השליטים העריצים אשר היו בארץ, ויקרא להם: כלבים שואפים לדם, והם שמעו באזניהם ויענוהו באכזריות, ואולם לעשות בו כָלָה לא היתה לאל ידם. „אוי לי! — יקרא במר לבו — „כי נבצרה ממני למות! כי נבצרה ממני לשבֹות מכל עמל הגו! כי נטל אלהים עלי לשאת את בשרי אשר בעפר יסודו, אשר צבעו צבע המות ואשר מנת חבלו חלי ומכאוב ואשר ריחו ריח הקבר! כי נטל אלהים עלי לראות במשך שנות אלפים את המפלצת השוממה: את המעשה הנעשה תחת השמש והוא חוזר ונעשה וחוזר ונעשה, ואת העת השוקקה אשר לא תדע שָׂבַע ואשר לא תחדל מלדת בנים ומבלוע בנים!" וככלותו לדבר יתנפל ממרומי הר

[1]) Schubarts sämmtliche Gedichte, Frankfurt a. M. 1787, Bd. II. p. 68. Chr. Friedr. Dan.

*) עיין „הדור" גליון 6, 7.

הכרמל אל תוך מעמקי המהמורה אשר מתחת. „אזניו צללו, חשכת לילה כסתה את שמורות עיניו, ואולם מלאך ממרום ירד אליו וישאהו תוך המערה אשר לו; נומה אחשורש — ידבר אליו המלאך — נומה תנומת־נעם, כי לא לעד יבער אף האלהים". זאת אחרית השירה המבהלת אותנו בציוריה האיומים והנעלים כאחד. הרעיון האצור בשירה הזאת זה הוא: כל היצורים החיים על פני האדמה לא נבראו אלא לזמן קבוע. כתום מועד החיים אשר יעד להם היוצר, עליהם לשוב אל העפר אשר ממנו לקחו, בכדי שיפנו מקום ליצורים אחרים, אשר גם המה לא יעברו את גבול הזמן אשר הוצב להם. מן החוק הזה הקבוע כברזל לא השתחרר עוד אף יצור אחד בתבל, מלבד אחשורש אשר עליו רובצת המארה לחיות עד אחרית הימים. והמארה הזאת נוראה מאין כמוה: חוק הטבע הכביר מכריח את הגויה אשר כבר עבר עליה זמנה ואשר כבר מלאה את הפקידה בעולם, וכופה אותה לנוח ולהתפרד ליסודותיה, ואולם חוק אחר הכביר ממנו מכריח אותה להתקים וכופה אותה

„לָשֵׂאת אֶת הַבָּשָׂר אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדוֹ,
אֲשֶׁר צִבְעוֹ צֶבַע הַמָּוֶת, מְנָת חֶבְלוֹ
חֳלִי וּמַכְאֹב וְרֵיחוֹ רֵיחַ הַקֶּבֶר — — —".

אך עוד נוראים מיסורי הגויה המשתוקקת למנוחה יהיו יסורי הנפש אשר יסבול יצור בן־תמותה זה, שכל רזי העולמים ותעלומות הבריאה סתומים וחתומים ממנו, והוא אנוס להיות עד־עולמים למעשה המשומם האחד, החוזר חלילה בלי־שנוי ובלי חשך, זה מעשה הלידה והמיתה, הצמיחה והבליה, ההויה והכליון... אכן איומה המארה הרובצת עליו!

רעיון אחר לגמרי מכניס לתוך האגדה המשורר של צער־העולם ניקולי לענוי. בתוך יער בודד אשר על פני מדבר ערבה שוממה — ככה הוא מספר בשירו „היהודי הנצחי אחשורש"[1]— ישבה לבטח עדת רועים שוקטים ושלוים. ויהי היום ואסון גדול הרגיז את העדה השוקטת ממנוחתה: המות בא ויישד ממנה עלם רך ונחמד אשר אהבוהו כלם. אז עמדו הרועים בחורשה לפני ארון המת ויבכוהו ויספדוהו, ופתאום והנה מעבר הערבה בא איש אשר תלתלים לבנים אפפו את ראשו ואשר קמטים רבים כסו את פניו הנובלים ואשר עיניו להטו מתוך מאורותיהן הקודרות. והאיש נגש אל הארון ויקרא אל הנצבים מסביב:

הוי, חִדְלוּ מִבְּכוֹת וּשְׁפֹךְ לַחִנָּם דִּמְעָה —
מַה־שְּׁנָתוֹ עֲרֵבָה, מַה־שְּׁנָתוֹ זֹה נְעִימָה!!
הָעַיִן סְגוּרָה, לֹא תוֹסִיף עוֹד לִדְמֹעַ,
הַלֵּב לֹא יֶחְשַׁק, לֹא יוֹסִיף עוֹד יָנֻעַ,
לֹא תַמְלִיט תְּלוּנָה הַשָּׂפָה הַחִוֶּרֶת,
לֹא תַקְדִּיר מִצְחוֹ כָּל־שְׁאֵלָה הַמְּמָאֶרֶת —
כְּבָר דָּמַם לִבּוֹ; רַק לִבִּי בִי לֹא יֶרֶף
מֵהַכּוֹת יוֹמָם וָלַיְלָה בִּי בְּקֶרֶב — — —".

אחרי כן שלח ידיו ויחזק בענפי העצים וינער מעליהם את הציצים ויקרא: „הוי ארץ, הטרם חדלת מלשנות בהבל אשר מעולם: להצמיח ציצים ולשוב ולכלותם? הטרם קצת בשעשוע־השממון הזה? הטרם באה עליך התנומה ותעצור בעד ידך העיפה? זה שמונה עשרה מאות שנה עברו עלי ולא נגעו בי לרעה, ואני רואה ושב ורואה את המעשה האחד הזה". „הוי, מות—קרא אחרי כן ויחבק את המת—הבה אחבקך המות, בחבקי את גופת המת הזה! הבה ותתענג עיני על מראה חורת הלחיים! כצרי נוזל תחלוף קרתן הנעימה את עצמותי ואת מוחי הלוהט!" וכאשר כסו הרועים את הארון, וירא אחשורש על המכסה אשר ממעל

לו את תבנית המוצלב ויתנודד; אז זלגו עיניו דמעות ובדברים קורעים לב ספר את כל המעשה הידוע לנו מתוך האגדה. כבוא עליו המארה סגרו בפניו כל שערי הקברות. כעני בפתח עמד לפני יסודות העולם האיתנים ובבכי תמרורים התחנן אליהם כי ישלחו אליו את המות, ואולם לשוא. גם בלהבות האש, גם במצולות הים לא מצא את הגואל. „המות היוצא מתוך לוע הנמר, הפורח מעל פני ציץ־הרעל, המתפתל מתוך משעול היער בדמות נחש זוחל ונושך את עקבות ההלך—כל זה מאן לנגוע בי". והיהודי הנצחי כלה לדבר ויחלוף ויעזוב את הרועים ויעבור אל מבוא קו שמש־הערבים האחרון. — תשוקת המות האיומה שאנחנו מוצאים בשירו זה של לענוי שונה תכלית שינוי מזו שאנחנו מוצאים בשירו של שובארט. שם משתוקק היצור לאחריתו, מפני שהאחרית הזאת הוא חוק בטבע ועליו בהכרח למלא אחרי החוק הזה; כשם שהוא נולד, כלומר, התחיל להיות, כך עליו גם למות, כלומר, לחדול מחיות. ופה הוא מבקש את המות, מפני שהמות כשהוא לעצמו יפה מן החיים. החיים אינם אלא שלשלת ארוכה של צרות ופגעים, והמות הוא השחרור מן הצרות והפגעים האלה. כשהאדם חי, אז עינו דומעת, לבו יחשק, שפתו תמליט תלונות ואת מצחו תקדיר איזו שאלה ממארת" — ואולם בבוא המות יחדלו כל אלה. ולפי זה לא היה אחשורש ללענוי אלא שנאת החיים בתור גוף, אשר דמיון ההמון הלביש אותה עור ובשר וישלחנה לנוד על פני תבל...

בצורה זו אנחנו מוצאים את אחשורש גם בשירו השני של לענוי הנקרא בשם „היהודי הנצחי". המשורר מספר, שפעם אחת בהיותו נד ונע והולך קודר במר רוחו בבקעה שוממה, והנה רוח סערה התנשא פתאם, ותאלצהו להחיש לו מפלט אל בית־צידים, אשר היה חבוי בסתר היער. ואנשי הבית היו אנשים טובי לב ומכניסי אורחים וישימו לפניו אוכל, וגם הראו לו את כל טוב ביתם. בעלת־הבית הראתה לו את תכשיטיה וקשוטיה, אשר ביניהם היתה גם מטבע עשויה עופרת, ועליה חקוקה תמונת הגואל ההולך שחוח תחת נטל הצלב אל מקום ההרגה. התמונה הזאת מלאה את נפשו. ההווה ינון אין קץ, ויקח אותה בידיו ולא גרע את עיניו ממנה. אז החל לדמות כי באה רוח חיים בתמונה ההיא, והיא נושאת אותו לנאות הרים וסלעי מגור. אזנו לקחה את שירת הענור בהרי האלפים ועיניו ראו את הנשר המרקיע למרום, את האילה החורדת המקפצת מכף אל כף ואת הציד הרודף אחריה לנגה השחר האדמוני. ופתאם והנה ירה הציד בקנה־הרובים אשר לו, והאילה התגלגלה מעל פני הצור ותפול ארצה. וכאשר העמיס הציד את צידו על שכמו ויאמר ללכת בדרכים עקלקלות אל ביתו, והנה איש זקן גדול כענק עומד לפניו, ועיני הזקן נוצצות מבעד לעפעפים עבתות ופניו קשים ולבנים ונראו כמו היו הצובים גוש אחד יחדו עם סלעי־השיר אשר מסביב. „עמוד!" הרעים עליו הזקן בקול נהם אשר הרגיז את ההרים, וינופף בידו הימנית את מקל החובלים העב ובשמאלית חשף את לוח לבו ויקרא: „ירה הנה, ואם אין מות תמות!" הציד הנבהל מהר לעשות את אשר צוה, ויור בקנה־הרובים אשר לו אל לב הזקן. ואולם כדור־המות לא פלח את הלב כי היה הלב יצוק כמו סלע, ורק נתר הזקן לאחור. אז נפלה חרדת מות על הציד, ותפילהו ארצה. והזקן הנורא חלף מעליו, ואולם מדי לכתו עוד יקרא ביללתו: „רק אני לבדי לא אוכל למצא מרגוע! אהה, לו יכלתי לנוע עם רוחות הבוקר! לו יכלתי לכלות כאנקתי אשר תכלה בין ההרים! ואני הייתי רק צלי אשר יבלני! אני הייתי רק הד לעצמי האחוז אל סלעי הצורים! אני רק השבלת אשר מטרות ברד נתכים עליה! אני קראור עובר התפוש באבן!" — — — וכאשר העירו אנשי

[1]) Nikolaus Lenau. Gedichte p. 51.

הבית את האורח משרעפיו, וירא והנה הוא יושב בחדר ובידו תמונת העופרת אשר הירח שופך עליה את אורו.

הנה כן אפוא אנחנו רואים עד כמה קרובה היתה תמונת אחשורש לנפש לענוי הזועמה והמדכאה ולאיזו יצירי פנטסיה מבהילים גרמה לו התמונה ההיא.

י״ל ברוכוביץ.

הַהַצְלָחָה.

(פַּרַבּוֹלָה.)

על ראש גבעה עמדה ההצלחה לנוח, ואל הגבעה עולות מתוך הבקעה שתי מסלות, אחת מזה ואחת מזה. וההצלחה אשה אשר דעתה קלה ואשר אוהבת לעשות את מעשיה רק על פי מקרה וככל אשר יהיה רגע אחת עם לבה, ותעמוד ותחכה אל האיש אשר לו תהיה לנחלה בהיות לפניה רגע רצון.

ופתאם והנה שתי נקודות עולות מרחוק, נקודה אחת בקצה המזרח מעבר הגבעה מזה ונקודה אחת בקצה המערב מעבר הגבעה מזה, וכמעט לא נכר מראיהן בהיותן עוד בראש המסלות בין השמים ובין הארץ; ואחרי כן הלכו הנקודות הלוך וקרב, הולך ונדול, ותהיינה לדמות שני אנשים ההולכים הלוך וקרב אל הגבעה.

וההצלחה התחבאה מבעד לצעיפה, וברוב גאונה נזרה ותאמר: „האיש אשר יבוא ראשונה עד ראש הגבעה, לו אהיה להכל נחלה!"

ומן המערב בא והולך איש גדול וחזק, אשר עינים לו להקור כל דבר בחכמה ואשר שפתים לו לשפוט כל דבר בתבונה, ובמראהו יתנכר כי חכם הוא מחכמי יועצי המדינה או סוהר מסוחרי הארץ הגדולים או שניהם כאחד.

ומן המזרח בא והולך עלם קל ברגליו, אשר לחייו פורחות כשושנים ואשר על מצחו חופף רוח הקדש, ותאר לו והדר לו, ועוגבו ביד ימינו. והעלם עלם מן המשוררים.

ובלכת השנים הלך וקרב, האיש החכם בנחת ובזהירות והעלם בחפזון ובלב שמח, ותחמוד ההצלחה את המשורר בלבה ותחרד לקראתו ותהי נכונה לו ותחשק אליו.

וגם תקותה עוד מעט ובאה. כי לא רב עוד הדרך אשר בין העלם ובין ראש הגבעה ועוד מעט ובא. תחת אשר האיש השני ההולך לאטו וסופר את צעדיו עודו רחוק מן המקום אשר היא עומדת שם.

אך מבעד לאחד השיחים אשר על יד הדרך עלה ויתעופף פתאם לעיני המשורר זבוב-קיץ הדור בשלל צבעיו ומאיר ומזהיר בתפארת כל הודו.

ובראות העלם את זבוב-הקיץ, ויעמוד. אז שם את אצבעות ידו במיתרי העוגב, ובקולות בני אלים שר את שירו על יפי הזבוב ועל הדר הקיץ, ועינו הביטה אחרי הזבוב הנמלט בשמי השמים ונפשו בו תהמה ותכל.

ובעודו עומד ומביט והולם את חלומותיו, והאיש השני ההולך לאטו ובנחת עבר אותו ויבוא עד ראש הגבעה, וישלח את ידיו ויתפוש בידי האשה הנחמדה אשר לקראתו, כי שלחה האשה את כפיה בחרדה לעצור ולמנוע את הבא.

אז הביטה ההצלחה בחרדה וביראה אל העלם ואל מעשהו אשר עשה, ותכבוש את דמעתה אשר השתפכה אל עפעפי עינה המאירה כאור אלהים, ותדום, ותלך אחרי השני.

אינן לירש.

הַדַּפִּים הָאַחֲרוֹנִים

מספר הזכרונות של אריאל אקוסטא.

ציור היסטורי

מאת **א. ז. ראבינאוויטץ.**

יום... לחדש... שנת...

כחדש ימים עבר מעת אשר הכריזו עלי חרם, ואנכי יושב גלמוד עצור בבית, כי אירא מהתהלך יומם בחוץ, פן יסקלוני הנערים השובבים. בראותם אותי יסבו עלי מכל עברים, יחרפוני, יקללוני וידו בי אבנים. ואולם הן גם בטרם החרמתי מנדה הייתי מקהל ישראל, כי אני בנפשי התאמצתי להרחיק מהם הלך והרחיק. ראיתי, כי שוחה עמוקה מפרידה בינינו, וכי לא מחשבותי מהשבותיהם ולא דרכיהם דרכי. אחרי נסיונות רבים ומרים נוכחתי כי אך לשוא אשחית את דברי באזניהם. עבדי ההרגל הם, אשר לא יחפצו ואשר לא יוכלו לשפוט במו שכלם ולבקר בין טוב לרע. מצות אנשים מלמדה להם — ובה הם מושכים כשור פר מושך בעול.

הנה די-סילוא הרופא אשר כתב במצות הרבנים ספר, לבטל את דעותי. אכן רע הספר אשר כתב, ורבים מהמה יאמרו גם הם בפה מלא, ועוד יותר יחשבו בלבם, כי טוב ספרי מספרו. ובכל זאת יעריצו את די-סילוא, על דבר אשר ישים את צוארם בעול עבדות הנעימה להם, ואותי ירדפו בלי חשך, יען חפצתי להוציא אותם מעבדותם.

אמנם רבים ביניהם האנשים אשר יתקוממו בלבם גם הם לתורת הרבנים. אבל שפנים הם, מוגי לב, ועל כן יתכחשו וידברו כזב לאמר, כי גם הם מאמינים בכל אשר יצוו הרבנים. מה בזוים, מה שנואים לי האנשים האלה! אחרים מהם עוד יתרה יעשו, כי יתכבדו בקלוני וישמחו לאידי, ויאמרו כי אמנם חטאת שאול חטאתי, וכי בהשארת-הנפש לא אאמין ובשכר ועונש אשים תהלה. את הבוערים בעם אשנא על כי בוערים הם, על כי עברים הם בבלי דעת, ואולם את אלה החכמים אשנא ואבזה גם יחד, כי בזדון יבחרו בעבדות, לבעבור עשות הנופה לאנשי ההמון הנבער מדעת, והיו בעיניהם כקדושים.

ומכלם רבה שנאתי ליוסף אחי. הוא לבש מעיל קדש, בפיו יאמר קדש לכל קדשי ההמון, ואולם ידעתי כי בלבו הוא לועג לו ולרבניו. והוא עשה וגם הצליה לעור את עיני הכסילים, למען יחשבוהו כאחד המאמינים באמת ובתמים, וכבודו גדול בעיניהם ויהי להם לראש ומנהיג. ולבעבור לא יחשדוהו, כי תמים הוא עמי ועם דעותי, ויהי הוא לי לראש הקטגורים, ללמד עלי חובה ולהשניאני בעיני הקהל.

ולמה אפוא יחר לי כי הכריזו עלי חרם? מה הענג אשר אמצא, כי אתרועע עם אנשים כאלה? הן גם בשבתי בחברתם בדד הנני; הן לא ישמעו אלה את לשוני...

בראשונה אמרתי, כי יכול אוכל לפקוח עינים עורות, לתת לבני עמי לב מבין לבקר בין טוב לרע, לבחון בין אמת לשקר — אבל עתה רואה אנכי כי שגיתי: הם מאולתם לא יסורו...

למה אכלה כחי להבל? טוב כי אשב בדד. הכלב והחתול יהיו לי לרעים; שלום לכם, רעי היחידים בעולם! בחברתכם אשתעשע, ואתם לא תבגדו בי כאדם...

ואולם לפעמים — והנה פלא. לפעמים תכסף נפשי פתאם להברת בני עמי. חפץ אנכי להתקוטט בהם ולהתוכח עמהם — אבל לו רק היה אהיה בחברתם. שונא אנכי אותם וגם ירא אנכי מפניהם פן יסקלוני, ואולם לבי ימשך אחריהם כמים. אז מרגיש אנכי, כי רק

שנגה היתה אתי באמרי: אשב בדד ואמצא מנוחה: לבי לא ינוח, ונפשי סוערת, סוערת עד מאד...

יום... לחדש... שנת...

אתמול כחצות הלילה, התהלכתי בחוצות העיר השוקטים, ואשאף רוח ואבט אל השמים ממעל... ובהרחיקי ללכת, והנה במבוא צר אנכי, הוא מבוא הקברים, ואשמע פתאם קול יריה. קנה־רובים קטן היה בצלחתי, ואומר: אם גנבים באו שם במחתרת והנסתי אותם ביריה אחת. מהרתי ואבוא אל הבית, והנה זקן משתרע על הארץ כמת, ונערה פורשת כפיה ורצה אנה ואנה כמשגעה וקוראה: הצילו, אנא הצילו!

בדקתי את הזקן וארא כי עוד רוח חיים בקרבו, ועל כן חזקתי את לב הנערה ואשאל מעמה כי תעזור לי להשיב את נפש הזקן. אז הרימונו את החולה מעל פני הארץ, ואשכבהו על המטה ובתחבלות שונות הצלחתי להשיב את נפשו אליו; ואולם כחו עוד טרם שב, ואירא פן יתעלף שנית. אז מהרתי אל ביתי ואקח עמי סממנים שונים, כי גם ברפואות עסקתי לפעמים, ואשוב ואתן לחולה לשתות, ואשפשף בחזקה את רגליו הקרות; אז פקח הזקן את עיניו, וירא ויבן את הנעשה עמו.

והנערה נפלה על צואריו ותשקהו, ואני שמעתי רק את הקול האחד: עוד אבי חי! ואחרי כן נשאה את עיניה אלי. הוי אל אלהים גדולים! מעודי לא האמנתי כי יש בין ילודי אשה נפש נפלאה כזאת...

והיא חפצה להגיד לי דבר־מה; ואולם הזקן הכירני...

אז ראיתי כי קורץ הוא בעיניו ומורה באצבעותיו. ואני הבינותי. האם לא חפץ להגיד, כי מחרם אני מקהל ישראל ולמה זה באתי אל ביתו?

— אבי! — קראה הנערה ברגש — האיש הטוב הזה הצילך ממות...

והזקן פנה אל הנערה.

— טוב לנו המות, מְקַבֵּל טובה מאיש המחרם מקהל ישראל.— ואולם קולו עוד רעד בדברו.

— אדוני! קראתי — האמנם אסרו הרבנים לקבל מִידי עזרה גם בשעת הסכנה?

הזקן לא ענה אותי דבר, ואולם לבתו אמר:

— מה בצע כי יושיע איש לגוף אם את הנפש ישחית?

ראיתי את פני הזקן והנה הם מתעותים מרוב מכאוב בנפשו, ואמר אל לבי: לא טוב אנכי עושה כי אתוכח עם איש חולה.

ואל פני הנערה הבטתי וארא, כי בעיניה נוצצות הדמעות; הנערה חפצה להגיד באזני דבר־מה, אך התאפקה ותחרש.

— ישתדל נא כי יסירו הרבנים את החרם מעליו, דבר האיש אל בתו — ואז אקבל את פניו באהבה.

ואני יצאתי משומם ונבוך...

יום... לחדש.. שנת...

לשוא התנחמתי כי אבלינה על שממוני! לשוא אמרתי כי אתרגל לאט לאט בבדידותי!... התנער בקרבי חפץ החיים, חיי רעות ואהבה. לא אוכל לנוח בתוך קבר־כלאי, כי מוקדי עולם הוצתו בקרבי. מבעד לחלוני אנכי שומע את החיים מפכים בכל עז, בקול המולה נעימה, והם מזעזעים ומרעישים את כל מיתרי לבבי ומושכים אותי אליהם בחזקה. לשוא אתאמץ לשום כל מעיני בספר; לבי לא ילך אחרי הכתוב בו. קורא אנכי פעם ושתים, ואולם דבר לא אבין.

„ישתדל נא כי יסירו הרבנים את החרם מעליו, ואז אקבל את פניו באהבה".

והחיים מפכים בכל עוז ומושכים אותי בחזקה...

ותמונת הנערה לא תסור ולא תוח מנגד עיני. הוי אל אלהים גדולים! מעודי לא האמנתי כי יש בין ילודי אשה נפש נפלאה כזאת...

ובקראי בספר והתחברו האותיות למלִים אשר מהן יצא תמיד הפסוק: „ישתדל נא כי יסירו הרבנים את החרם מעליו."

אז דרשתי אחרי הנערה ויוגד לי, כי היא בת השמש ויחידה היא לו, והוא איש נכבד ואלמן מאשה. אז עברתי בלילה על יד ביתו, ואהי שואף לצל אשר בתוך הבית; אז התחרשתי ואדוד לפני החלונות —

ואולם חלונות הבית סגורים, ומסביב רק דממה, ולבי הומה.

„ישתדל נא כי יסירו הרבנים את החרם מעליו, ואז אקבל את פניו באהבה" — הדברים האלה עולים באזני תמיד, ולא יחדלו ולא יסופו.

אבל במה אתרצה אליהם? האבקש מהם כי יסלחו לי בחסדם חטא אשר לא חטאתי? הַאֹמַר להם: אמנם צדקתם, יפה דנתם, יפה חיבתם — בעוד לבי צועק בקול גדול: לא! לא צדקתם, כי אם את הצדיק הרשעתם! הנה אמרתי להוציא את בני עמי כלם מן המוסרות ומן הכבלים אשר שמו עליהם הרבנים, ועתה אָשים את הכבלים בעצם ידי על רגלי ואמרתי להם: ראו, הנה גם אנכי אסור ומכֻבל כמוכם?

אכן לא טובה המלחמה הגדולה והנוראה הזאת אשר ילחם איש לאמת וחפש! אין חפץ בם לבני אדם אשר להם אנחנו נלחמים! רבים הם אשר ידעו את האמת כמוני, והם מורדים בה למען כחש; רבים הם אשר בלבם יאמרו כמוני, וכל גבר במסוה יתהלך; העלי להיות אפוא כאחד מהם?

לא! לא אוכל! ולו גם יעלה לבי על המוקד כליל... אנכי אשא ואסבול את אסוני הגדול...

יום... לחדש... שנת...

עוד רוח שכרון נסוכה עלי, עוד מחשבותי תחולנה, תת־וצצנה ותסתבכנה במוחי, עד כי קדקדי יתפוצץ לרסיסים.

ופני תבל התחדשו, והארץ היתה לעדן כלה, ומסביב רק גילה ורון.

הדסה סרה אל ביתי אתמול בערב, ועמה באה גילה.

אך הבה ואספר.

בערב בביתי ישבתי אתמול וחלמתי את חלומותי בהקיץ—והדלת נפתחה.

ואני הכרתיה גם מבעד לצעיף אשר כסתה בו את פניה. הנה זאת חטיבת גוה, הנה אלה מצעדיה הקלים, הנה זה קולה הנעים.

והבית מלא אורה.

— סלח נא, אדוני, כי לא סרתי אל ביתך עד כה, או סלח נא כי יצאתי הפעם מן הגדר אשר גדרו החכמים לאשה, ואבוא אל בית גבר.— ובדברה ואני דמיתי כי קול שיר אנכי שומע.— מחלת אבי לא נתנתני לצאת מביתי... ואולם עתה הנה שב אבי לאיתני ולעבודתו בבית־המדרש... ואנכי לא חפצתי וגם לא יכולתי לכבוש את תודתי עמי בלבי...

את אשר עניתי אותה לא אדע, ורק אחת ידעתי כי אמרתי לה אשר גדול חסדה אשר היא עושה עמי בבואה בצל קורתי מן החסד

אשר עשיתי אנכי. ואת—אמרתי—הן תדברי אלי כדבר אל אחד האדם, ואנכי הלא מנדה ומחרם...

— אכן אין אני יודע את דבר לכתי—ענתה בתום לבה—ואולם חלילה לך מחשוב אותו לכפוי טובה; גם לבי ירחש לך אהבה ונדבה על חסדך אשר עשית עמו, ולא אוכל להגיד לך עד כמה גדול צערו, כי הכלימך. פעמים רבות דבר אלי במו פיו על אדות הדבר הזה, וגם אחת הגיד לי כי מכבד הוא אותך בלבבו וכי רואה הוא אשר רוח נדיבה בקרבך; אבל — את אדני אלהים הוא ירא...

— ואַתְּ מה? מה דעתך אַתְּ בדבר הזה? -- שאלתי בחרדה.

—אני... אני אינני יודעת. בראשונה פסחתי על שתי השעפים... אמרתי אלכה נא אליך, כי הן חובה היתה עלי ללכת, האין זאת ארוני? ואולם רגע אמרתי: אסור לאדם מישראל לדבר דבר אל איש אשר... אשר... לא ארע, ארוני, את האסור; נערה לא מלמדה אנכי. ואולם באחרונה אמרתי: הן אם כה ואם כה ואני כבר חטאתי... כי בלבי פנימה הלא אני מדברת אליך, ורק קולי לא ישמע. — ופתאם התאדמו פניה מאד, והיא מהרה ותוסף: אין זאת כי אדני אלהים לא יחשב לי לעון את הדבר אשר עשיתי, ואם יחשוב — הלא אין איש, אשר יעשה טוב ולא יחטא.

אנכי התענגתי מאד על דבריה הקלים אשר דברה ברוב תמתה, ואולם זכרתי ויראתי פן יודע לאיש, כי באה אל בית המחרם, והיתה לחרפה ולקללה.

ואני דברתי ואומר:

— עוד טרם תדעי מה רבה קנאת ההמון וקנאת הרבנים העומדים בראשו. האנשים האלה יכולים לעשות את אשר לא תעשינה גם חיות טרף, וגם על נפש טהורה כמוך יש כי יניפו את חרב החרם הקשה, ביום שמעם כי סרת אל ביתי; ואז תהיי גם אַתְּ גלמודה כמוני. נורא, יקירתי, נורא החרם מכל עונש. חברת האדם נחוצה לאדם כאויר לנשימה.

— ולי אמרו, כי אתה בעצמך תשנא את חברת האדם, ובעצמך תבחר לשבת בדד ולהגות תמיד בספרים נוראים, המכחישים במציאות אלהים ובכל קדשי ישראל, וחספרים ההם כחברים חיים היו בעיניך, טובים מכל רע וחבר.

— שקר דברו לך, הדסה! לא שנאתי את חברת בני האדם. אמנם יש כי יגדל כעשי עליהם, על אולתם וקנאתם, על כזביהם ועולתם. על אכזריותם ועריצותם, אבל גם החזון הזה איננו נפרץ ותמיד תכסף נפשי לחברת האדם. נעימים לי הרגעים האלה אשר אני יושב בחברתך מכל החכמה העמוקה הכתובה בספרים המתים האלה, אבל מפחד אנכי, הדסה, פן יבולע לך.

— טעמך ודבריך יפליאוני מאד — אמרה הנערה מבלי שום לב לדברים אשר אמרתי להפחידה — אנכי שמעתי עליך דברים מבהילים, ויש כי היית בעיני כמעט לאוכל אדם, והנה ראיתיך פנים אל פנים וארא כי חסד הפצת, ורק לשוא ייראו בני עמי ממך, כי לא נורא אתה עד־מה...

— כן דברת, עלמה יקרה, אנכי אינני נורא, אבל הם לפעמים נוראים מאד; ולכן יראתי מאד פן תספי בעוני גם אַתְּ.

— ברידותך היא אשר עשתה אותך להיות מפחד מפני הצל. אנכי לא אירא דבר. ופתאום הוסיפה ותאמר:

— אכן חשקה נפשי לסור אל ביתך לפעמים ולדבר עם האיש הנורא אשר כל בני העיר יראים מהזכיר את שמו. הן אתה את נפש אבי הצלת...

— אבל הרבנים...

— הם את עקבי לא ישמרו. צר יהיה לי להעלות על לבי כי אתה יושב גלמוד ומשומם.

וכאשר עזבה את הבית עזבתני גם קרן האור, ואולם עוד מן החרכים נשקפה אלי מרחוק...

יום... לחדש.. שנת...

זה כבר לא הוספתי דבר על דברי ספר זכרונותי.

אכן רחוק היה מלבי בימים האחרונים הספר עם כל זכרונותיו המעציבים. לחיים הדשים התעוררתי, לחיי אשר וענג. כל הפגעים הרעים אשר מצאוני נגוז, נשכחו ולא עלו על לבי.

הדסה באה אלי כמעט יום יום. אנכי החלותי ללמדה לשון וספר והיא מקשבת מאד לדברי; אפס הלמודים הדורשים עיון ושום שכל נשגבו ממנה, וגם אם אתאמץ לבאר לה כל דבר באר היטב כראוי לתלמיד מתחיל, לא אצליח, ואז תביט עלי כמתחננת לפטור אתה מן העבודה הקשה אשר נטלתי עליה. ורק בהכמת השירה תעשה חיל להפליא, והיך לה לטעם ולהבדיל בין היפה והנשגב ובין הדבר הקל בערכו. ברוח בינתה תרגיש לשפוט מישרים ולהעירני על דברים רבים, אשר אנכי המלמד לא עמדתי עליהם.

ואולם לא הלמודים וההכמה ישמחו עתה את לבי, כי אם חברת הדסה. גם שיחה בטלה תנעם לי לרגעים כשירת יה. ברוח פיה תפח בקרבי נשמה חדשה.

וכגדל שמחתי בשבתי עמה, כן יגדל עצבוני בעת אשר אינה עמי.

גם היום אנכי יושב כמו על גחלים לוהשות. צר לי המקום. את הרגעים אספר עד בואה.

יום... לחדש... שנת...

והיום לא יכלתי להטמין עוד את רגשותי בלבי, ואומר לה כי אהבתיה.

— אנכי ידעתי זה כבר, כי תאהבני – ענתה וקול דבריה קרע את לבי ברוב התוגה הנסוכה בו — מאז ראו עיני את עיניך בפעם הראשונה ידעתי כי בנפשנו הוא וכי הרעה אורבת לנו.

נשקתי לה — והדמעות נראו בעפעפי עיניה.

ואז דברנו, והיא הזכירה את אביה.

— אביך? הוי, הדסה! הן אנכי אוהבך כעשרה אבות.

— אתה לא ידעת את אבי — ענתה הדסה —, גם לו לב אוהב וגם אנכי אהבתיו מאד — ואנכי ידעתי כי ביגון אוריד את שיבתו שאולה.

— אנכי אלך אליו ואתחנן ואתרפס לפניו; את שולי מעילו אנשק ואת כפות רגליו...

ואז זכרתי פתאם כי מחרם ומנדה אנכי: עשתונותי נבוכו, ראשי עלי סובב סובב...

ואני זוכר פתאם כי בהיותי מחרם בפעם הראשונה, התודיתי באזני הרבנים והם הסירו מעלי את החרם.

ואולם זוכר אנכי גם את זאת, כי אז לא היתה התהום גדולה בינינו כאשר היא עתה.

אכן קול הדסה מעורר אותי מחלומותי בהקיץ, כי שומע אנכי פתאם בדברה אלי:

מה טוב היה לו הסירו את החרם מעליך.

יום... לחדש... שנת...

רק רעיון אחד מנקר במוחי בחזקה. לך התרפס לפני הרבנים... אבל איך אומר להם כי שגיתי, והמה הן השוגים?

ואולם ברגע השני ואני חושב: האמנם לא שגיתי? האמנם לא היו כל מחשבותי הבל? הן אמרתי, כי אשנה סדרי בראשית, כי אהפוך לעמי שכל ישר ודעה צלולה, נלחמתי ונרדפתי שנים רבות, ומה מצאתי? רק לשוא עמלתי, רק לשוא כליתי כחי: העולם כמנהגו נוהג: השוטים ישטו, והמתעים יתעו, והנבונים בסתר יתלחשו וישחקו, ורק אני נבדלתי מתוך העדה, שמתי קיר ברזל ביני ובין העולם כלו, ביני ובין הדסה חמדתי. דרשתי חפש, בקשתי אמת ואמצא בית כלא. האמנם לא אתחרט? ולמה אבקש להיות שונה מכל בני עמי? אם קופים הם, אהיה גם אני לקוף בין הקופים, וגם הדסה לי תהיה...

מה אעשה?! מה אעשה?!...

(סוף יבוא)

פיליטון.

מענין לענין.

מדי שבת בשבתו, אחרי משכב הצהרים, אנחנו מדברים עברית.

השעה שעת רצון לכוס חמים ולשיחה נאה, ואנחנו — אני ור' יהודה חריף, שהוא אחד מזקני הדור — שנינו גבורים לשתות תה ואנשי חיל לשאל ולדרוש בהויות העולם, בפוליטיקא ובכל מיני חדשות, וגם בדבור עברית.

מובן מאליו כי לפעמים נבוא גם לידי מדון; ביהוד אם יתגלגלו דברינו אל שאלות היהודים. רוב שיחותינו הן בפוליטיקא, וכבר גמרנו והתנינו בינינו פעמים אחדות, לבלתי דבר כלל על אדות עניני היהודים — משום ענג שבת ומשום דרכי שלום. החדשות הפנימיות אשר לנו כלן הן מן הדברים שאי אפשר להתענג עליהם אפילו בשעת הדחק, ור' יהודה כי יחם לבבו דרכו לצאת לריב מהר. זה שלש שנים אנחנו נזהרים בזה — מזעקת אלגיר עד זעקת הפועלים בארץ ישראל—; אך אין עצה נגד אוהב מצה. על פי רוב לא יזוז מביתי עד שאנו נעשים כאויבים.

בנוגע למלחמת טרנסוול עומד ר' יהודה מצדם של האנגלים, ועל כן הוא זועם בכל יום שתבוא אליו שמועה לא טובה ממערכות אנשי בריתו. ואולם [illegible] באחת: סוף הבורים לכליון! ובפרט אחרי ראותו את קריגר יוצא מאת פני הממשלות ושתי ידיו על ראשו, ומן הממשלות אין יוצא לעזרתו.

— ואים אפוא פרוגרסיסטיך? הוא שואל אותי.

ר' יהודה איננו מאמין בפרוגרם זה שלש שנים, תחת אשר אני לא אחדל מיחל, ולכן כבר היו ריבות בינינו על הדבר הזה פעמים רבות. וכפי הנראה היה נכון גם עתה לחדש את המלחמה.

— הימים ימי ריאקציה, עניתי, אבל כל נקיי הדעת שבדור נעצבים על מפלתם של הבורים.

— רב תודות לך ולהם על מחשבותיכם הטובות, ואני שמח אשמח על מפלתם: אסור לרחם על השוטים! לא היה להם לדון עם תקיפים. לפני שבר גאון! אבל — הוסיף — אזהרה היא לכל מיני הבורים שבעולם...

— כן הוא, אמרתי למען השלום, אם כי לא הבינותי את דבריו.

— יראו נא גם הבורים אשר בקרבנו ויקחו מוסר.

— הבורים אשר בקרבנו? מי המה?

— משכיליך הם, פילוסופיך וכתבניך הזריזים. הן הם הביטו אל הבורים וילמדו ממעשיהם ויצאו למלחמה.

— אי זו מלחמה? למה זה תדבר דברים רק לשם מליצה לבד?

— כן, כן הדבר. הנה משכיליך, פילוסופיך נלחמים בחמה שפוכה. נלחמים הם לא עם תופשי חרב וקני-רובה, גם לא עם אנשים חיים, כי אם עם ישני אדמת עפר. האפקורסים האלה, אף על פי שחטאו ישראל הם ואין דרכם להעמיד נפשם בסכנה במלחמת חרב וחנית. אך במלחמתם עם המתים רוחם רוח בורים; גם הם עשוים לבלי חת ולא ישובו מפני כל. כבר הכניעו תחת עטם את ירמיהו הנביא ואת ר' יוחנן בן זכאי, ועוד ידם נטויה על... לא ארע על מי יוכלו להשתער עוד. הן בשני אלה עקרו את הכל עד היסוד, את התורה שבכתב ואת התורה שבעל-פה ואת כל רוח ישראל עם כל זכות קיום לעתיד לבוא, ולא השאירו לנו בלתי אם ארבע אמות של הרחבת הלשון. הוי אפקורסים...

— הוי ר' יהודה, אין הדברים ראוים לך. הבעבור זה אתה קורא במכתבי-עתים כל ימיך, בעבור זה למדת „מורה נבוכים" בימי בחורותיך ו„דור דור ודורשיו" בזקנתך, למען תוכל לשטום ולקלל בגלל מאמר אחד, בגלל דבור אחד?

— ומשכיליך במה הם עסוקים? הלבעבור זה הם יושבים בלב אירופא ושומעים לקח בראשית המאה העשרים הזאת, למען ידעו להביע אפקורסות כאחד המלמדים שנתפקרו לפני מאה שנה? הראית את החדשה אשר המציאו בחכמתם? אפקורסות המציאו! המצאה גדולה ונכבדה! הלא מתחלה אפקורסים היו רבותינו, ועכשו קרבנו הזמן לעבודה אחרת, והנה הם באים לזכות את הרבים עוד הפעם באפקורסות. „ירמיה האביד את העם בבית הראשון ור' יוחנן בן זכאי בבית השני", ובכן ננתקה את מוסרותימו, ואז נהיה לעם! אבל מה חפץ לנו עוד להיות לעם? נשער נא כי ירמיה בזמנו ור' יוחנן בזמנו עשו גם שניהם כמעשה הבורים וימותו מות גבורים עם כל העם, והכל נעשה יפה, ואנחנו נקיים, ומה לנו עוד?—

— הלא ידעת כי חובבי עמם הם החכמים האלה וכונתם לפחת רוח חיים בעמנו. הלא גם אתה חובב את עמך ואת ציון. בינה נא היטב את דבריהם וכונתם...

— בין אבין היטב. כונתם לשם שמים, לשם יחוד האומה והחוצפא הנחוצה לדוך שבן דוד בא בו. גם בעירי היה איש, ויהי האיש ההוא צדיק וחסיד, ובשכונתו נער יתום באין אב ואם, ויחמלו עליו בני העיר ויכלכלוהו ויתמכוהו איש כמתנת ידו. ויהי היום ויפגע הצדיק ההוא בנער היתום ויחזק בימינו באהבה ויביאהו אל ביתו ויפילהו על הספסל וייסרהו בשבט או ברצועה ויאמר אליו: בני, הנה יתום אתה ורבים דואגים לך, זה יאכילך וזה ינעילך, אך לא על זה לבד יחיה נער; כשם שאי אפשר לך בלא לחם, כך אי אפשר לך בלי מלקות, ואין שם לב להיות לך לאב בזה, על-כן קבלתי אני עלי מצוה זאת. יודעים אנחנו את מיני הצדיקים האלה האומרים לקנות עולמם במצוה קלה כזאת. רגש חמה יבוא בי מדי פעם בפעם בראותי איש מזכה את הרבים על ידי מעשים כאלה.

— כל אלה דברי לצון; האנשים האלה כונתם רצויה מאד.

— גם שטן ופנינה לשם שמים נתכונו.

— אתה בן בית המדרש הישן, ועל כן נקל לך להיות יהודי או לאומי או גם יהודי ולאומי, אבל אינך יודע בצערן של תלמידי חכמים שמלאו כרסם בפילוסופיא, ולבם מלא לאומיות. האנשים האלה לבם קרוע לגזרים, מלחמה פנימית בקרבם, מלחמת תמיד קשה ומכאבת מאד. ראוים הם לחמלה, וחרפה היא להתל בהם.

— ומי הגיד לך, כי אינני חומל עליהם? הלא על כן קראתי בשם השטן, לאמר: קשה צערו של שטן יותר מצערו של איוב. באמה אנשים כאלה קשה צערם גם מצערו של שטן. הנה הם שופכים את היין ושוברים את החבית ורודפים אחרי מלא כף רוח או ריח.

— הנח את האגדות ואת המליצות ואת כל הדברים שאינם מתרגמים. והשיבה נא על שאלה זאת: מה יעשו תלמידי חכמים לאומיים שלמדו שיטה פילוסופית, אשר אין בה מקום ללאומיותנו הקשורה בשתי תורותינו? —

— בבית מדרשו של ר' יוחנן בן זכאי ידעו כי תלמיד סופג את הכל (הלא תזכור: ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: ספוג וכו') לא יצלח להם גם כי ימלא כרסו פילוסופיא מימי אפלטון עד... מי הוא הפילוסוף האחרון החביב להם? שכחתי את שמו.

ואני לא חפצתי לעשות לו נחת רוח ואדום.

— כן הוא, הוסיף ר' יהודה: — האנשים האלה תאותם מרובה מאד, הם חפצים לצאת ידי כל הדעות.

— הם חפצים ללמוד, עניתי אותו קשה.

— ילמדו כטוב בעיניהם וילמדוני גם אני. אך מי בקש מידם לחבר את אשר לא יחובר? עפר ארץ ישראל, תחית שפת עבר והפכת קערה על פיה! הלא טובה אדמת שוויציה, צרפת ואיטליא מכל גדות הירדן, ולשון צרפת חיה יותר משפת עבר גם אליבא דמאן דאמרין שפת עבר שפה חיה היא, והפכת קערה על פיה אליבא דכל הדעות איננה מן המצות התלויות בארץ.

— לא עמדת על סוף דעתם.

— הרק זאת בלבד? ואני עוד גדולה מזו אשמיעך: לא רק שלא הבינותי כי אם עוד מעט והביתי בתמהון ובשגעון. עוד מעט ולא אדע מי הוציאנו ממצרים: משה, קרח או זמרי בן סלוא, ועל כל פנים לא אדע מי גדול ממי ולמי מהם אני חייב להודות יותר. ירמיה ויחזקאל בוגדים בעמם, כל הנביאים עוברי ישראל, התורה זמורת זר בקרבנו, ועל כן לכו ונלכה אל הכותל המערבי!

— אין זה כי אם לאומיות על טהרת הפילוסופיא החפשית, ועלינו לשמוח כי גם אנשים כאלה נאמנים אתנו. באמת גם הם אוהבי עמם וחפצים בתחיתו כמונו, ורק בעטם יכתבו עליו מרורות. אמרו עליו על ניעטצשע שהיה מעורב עם הבריות, מלובש בגדים על פי המדה האחרונה ומדבר בנעימות ובדרך כבוד וחבה עם כל אדם, אף על פי שספריו מלאים לעג וקלס ושנאת דרך ארץ ואולי גם שנאה להבריות. ואחינו אלה תלמידיו הם, ובודאי אינם רעים ממנו: נראים כהופכים קערה על פיה ובאמת לא ירעו גם לזבוב.

— אני לא ידעתי את רבם, אבל בלי ספק מצא קערה גדולה ומלאה, עומדת על מכונתה כצור סלע מגור, אשר לא נועז איש לנגוע בה עד־כה, ועל כן בא הוא בגבורתו להפכה או להניעה מעט. לא כן הקערה שהגבורים האלה רוקדים בנגדה, כלה עומדת בנס, תלויה על בלימה זה כאלפים שנה, כל החפץ בא ובועט בה ורוקק עליה בפומבי, ועל מה הם יגעים? אם באמת ובתמים הם חפצים בהפכתה, ותחית האומה אך תואנה בפיהם, שתיקתם יפה מדבורם גם להם גם לנו גם לעולם כלו. ואם תחית האומה תאות נפשם, צר לי על הפילוסופים האלה שברב חכמתם אינם משמיעים לאזניהם מה שהם מוציאים מפיהם, ודבריהם סותרים זה את זה וסותרים עוד יותר את מעשיהם...

— גם את מעשיהם? ובמה תדע את מעשיהם?

— הגע בעצמך: הנה הם יושבים באירופא, לומדים חכמת אירופא, מדברים בלשונות אירופא, ולבושם לבוש אירופא, וכל דרכיהם בעולם המעשה דרכי אירופא — האין זאת תורת ירמיהו הנביא, אשר אמר אל זקני הגולה לאמר: בנו בתים ושבו ונטעו גנות וכו׳? הנה הם עובדים עבודת „ציוניות", ובשעה שארצנו סוגרת ומסגרת מפנינו הם מטיפים ל„שיבת בנים לגבולם" — האין אף זאת תורת ירמיהו? הנה הם פורשים מן הצבור הגדול אשר באירופא בעניני אמונה ונבדלים גם מנשואי תערובות, אף על פי שמצד הפילוסופיא החפשית וקדושת דיני אהבה הנהוגה באירופא אין כל שרש הגיוני לאסור כזה — האין זאת תורת ר׳ יוחנן בן זכאי? הנה רוב חכמי אירופא — מלבד מעוטא דמעוטא — משמיעים כהלכה פסוקה, כי מיום שחרב בית המקדש אין עם ישראל בעולם עוד, והם חולקים עליהם פה אחד; ומי הגיד להם זאת וקבע מסמרות בדבר אם לא ר׳ יוחנן בן זכאי? הלא כלם תלמידים נאמנים לירמיה ולבן זכאי, ומה להם אפוא כי נזעקו? למה זה יפרישו כצפעוני בבשר המחמם אותו בחיקו? ובלשון מי אתם כותבים, אדוני? הלא בלשונם של ירמיהו הנביא ור׳ יוחנן בן זכאי? גם כי תתרשו להתענין ולענין את פובליקתכם במהלככם לצורך ושלא לצורך, אי אפשר לכם להשתמט לגמרי לא מלשונו של זה ולא מלשונו של זה, ומה ימריצכם כי תענו עזות? הטוב טוב היה באמת לקיום האומה, אם היו כל בני ישראל אך בורים, אך תופשי קשת וחרב, בלי רוח אדיר וחזק, אשר כל כלי יוצר לא יצלח עליהם? איה אלהי חמת וארפד? איה אלהי ספרוים הנע ועוה?...

— לשון הכתוב! מליצה וצחות! הבאלה תנגח את בעלי התזים והאנטיתזים והסינתזים?

קסם על שלש מלים אלה: ר׳ יהודה רקק כרגע ויצא מעל פני בחרי אף.

יואל פויסט.

רשימות שונות.

מכתב אל העורך.

הרשני נא, עורך נכבד, להעיר בדברים אחדים על שגיאה אחת שיצאה מלפני אחד סופריך ב„הדור".

בגליון 2 יביא ה׳ ליודויפול במאמרו „עלים בודדים" את דברי תשובתו של ה׳ סלומון רינך לצירי הפועלים העברים שבא"י לאמר: „הן כדבר אנשים משגעים תדברו!... דבר לא נעשה בא"י. לא נעשה דבר וחצי דבר אשר יתן לכם היכלת להשאר בארץ. לכל הפחות נבוא לעזרה לאחדים מכם, למען יעזבו את הארץ". ובעל המאמר יעיד שם בהערה, כי הדברים האלה הם „תרגום מלה במלה ממכתב רינך לצירי הפועלים אשר היה לנגד עיני". אולם, כנראה, לא היה המכתב הנזכר לנגד עיני ה׳ ליודויפול באותה שעה שכתב את מאמרו, ורק עפ"י זכרונו הביא את תוכן המכתב, וע"י זה בא לכלל טעות, ומסר את הדברים שלא כהויתם. הנה לנגד עיני עתה העתק מכתב רינך בשפת צרפת שבה נכתב (העתק המכתב נמצא ביד „אחד העם") והנני נותן בזה את תרגום הדברים בדיוק: „יודע אני היטב מה הביאכם הלום. יודע אני את הצעותיכם, אשר נבערות הן (qui sont insensées). עזור נעזור להפועלים, כפי האפשר, לעזוב את א"י, אבל לא נברא שום דבר מלאכותי (On ne créera rien dartificiel) בארץ ההיא למען החזיקם שם".

ובכן לא הגיד ה׳ רינך בשם יק"א, כי בכלל לא יעשו דבר בא"י, כ"א שלא יבראו שם דבר מלאכותי להמציא עבודה לפועלים למען לא יעזבו את הארץ, וכמובן יש הבדל רב בין זה לזה.

חשבתי לנחוץ להעיר על שגיאה זו, לא להציל את כבודו של ה׳ רינך — המכתב הנזכר גם בתרגומו המדויק אינו נותן בכל אופן כבוד רב לבעליו — כ"א למען האמת, לבל יטעו הקוראים לחשוב כי אמנם הודיע אחד מראשי יק"א בהחלט ובשפה ברורה שלא יוסיפו לעשות „דבר וחצי דבר" בא"י, וגברו הקצף והתמרמרות הרוחות בקרב חו"צ. דיה לצרה בצורתה האמתית, ולמה זה יוסיפו סופרינו צבעים שחורים להרגיז הלבבות?

אם בכל עת צריכה האמת להיות חביבה על הסופרים, עוד חובה יותר קדושה מוטלת עליהם להזהר בדבריהם בשעת חירום והתרגשות הרוחות!

י. ח. רבניצקי.

אדעסא, ט׳ שבט.

ספרים חדשים שנכנסו לבית־הרידקציא *).

האוצר, אוצר לשון המקרא והמשנה. כולל פתרון כל המלות שנמצאו במקרא ובמשנה, באור הנחותיהן הראשונות וההוראות הנגזרות מהן, והבדלי השמות והפעלים הנרדפים וכו׳, חבר מאת ר׳ שמואל יוסף פין, יוצא לאור ע"פ צואת בנו הד"ר ב. פין ז"ל ע"י חברת „אחיאסף", ווארשוי. חוברת ט"ו, 449—480, מן „דחי" עד „דשן".

בין אור לחשך, יאיר אור על מסתרי „הלשכה השחורה" וימתח קו בקרת על ספר „אור לישרים" מאת א. מיללער. בהוצאת בני־ציון בהורא‏דנא. 39 עמ׳, ווילנא.

גן הילדים, ספר מקרא לילדים מבני שש עד בני שמונה שנים. מאת שלמה ברמן, הוצאת „תושיה", 197 עמ׳, פיעטרקוב.

מחזות ושברי מחזות, מאת ד. י. זילבערבוש. 136 עמ׳, קראקא.

פרקי תלמוד, כריסטומטיה תלמודית למתחילים, מאת א. ל. ביסקא. הוצאת „תושיה". 78 עמ׳, ווארשוי.

קצור דברי הימים לעם ישראל, מראשית היותו עד היום הזה, מאת יהודה גרזובסקי, הוצאת „תושיה", 195 ע׳, פיעטרקוב.

תולדות השלמת האדם, ודברי ימי התפתחותו והשתלשלותו למשפחותיו ולזמניו השונים מאז החלו ועד היום הזה; מאת יוליוס ליפפערט, תרגום דוד פרישמאנן, כרך שלישי, הוצאת „אחיאסף". 412 ע׳, ווארשא.

*) המחברים והמוציאים ספרים, החפצים בבקורת ספריהם במה"ע „הדור", יואילו לשלוח שני עקס. מכל ספר וספר אל בית־הרידקציא.

Verlag „Achiasaf". — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

בבית מסחר הספרים של חברת „אחיאסף" בווארשא

נמצאים למכבר ספרים אחדים יקרי־המציאות:

	Rs.	kp.
Dr. S. Fried. Das Buch über die Elemente. (ספר היסודות) 1884.	1	—
Karl Fischer. Gutmeinung über den Talmud der Hebräer. 1883.	—	75
— Geschichte der Aufklärung in Europa	3	—
— Geschichte der religiösen Poesie.	2	—
Dr. B. Zuckermann. Materialien zur Entwickl. der altjüd. Zeitrechnung im Talmud. Breslau, 1882.	1	—
Dr. M. Rahmer. Die biblische Erdbeben-Theorie. 1881.	—	75
Jahresberichte des jüd. theolog. Seminars zu Breslau, vom Jahre 1856, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64.	4	—
Ersch u. Gruber. Allgemeine Encyklopädie der Wissensch. etc. Leipzig, 1850. H-N. **Juden und jüdische Literatur.**	5	—
Briefe einiger portugies. u. deutscher Juden an den **Herrn von Voltaire.** Danzig, 1773.	2	—
Dr. A. Berliner. Beiträge zur Geographie Babyloniens im Talmud u. Midrasch. Berlin, 1884.	1	—
Dr. D. Rosin. R. Samuel b. Mëir (רשב"ם). Breslau, 1880.	—	75
Dr. D. Joël. Der Aberglaube u. die Stellung des Judenthums zu demselben. I. u. II. Heft.	1	75
Dr. H. Jolowicz. Geschichte d. Juden zu Königsberg. 1867.	1	25
J. Wiescher. Scholien z. babyl. Talmud. Prag, 1859, 1862, 1867.	2	50
Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft, Band XIV. Leipzig, 1860.	2	—
Dr. B. H. Auerbach. Geschichte der israelit. Gemeinde Halberstadt.	1	—
Dr. L. Zunz. Zeitschrift für die Wissenschaft des Judenthums, Band I. 1822.	2	—
Dr. Frankel. Zeitschrift für die religiösen Interessen des Judenthums. I., II. u. III. Jahrgang.	3	—
Dr. L. Herzfeld. Geschichte des Volkes Israel (von der Zerstörung des I. Tempels bis zur Einsetzung des Macabäers Schimon, zum hohen Priester u. Fürsten). Braunschweig, 1847. — Geschichte des Volkes Israel. Band I., II. Leipzig, 1863. מחיר שני הספרים האלה ביחד	6	—
Monatsschrift für Geschichte u. Wissenschaft des Judenthums, herausgegeben von **Dr. Z. Frankel.** Band I, II. VI—IX, XI—XXIII. 1851—1874. ס"ה 19 חלקים מכ', מחיר כל חלק 1.50 רו"כ.	28	50

☞ כל הספרים הנ"ל שלמים ורבם מכורכים. ☜

לפנות ע"פי הכתובת:

Издательство „АХІАСАФЪ", Варшава.

חברת אחיאסף.

מפני סבות שאינן תלויות בנו נפסקה באמצע הוצאת הספר הנכבד „תולדות השלמת האדם". הספר הזה בצאתו לאור משך עליו את עיני הקהל העברי כדבר חדש ויקר אשר לא היה עוד בספרותנו, וכאשר חדל לצאת רבו השואלים ודורשים: מתי יחל לצאת עוד הפעם. בהרגישנו את חובתנו לקוראי הספר ובהפצנו לתת לעם תורה שלמה בתולדות הקולטורה האנושית, הוצאנו לאור את

הכרך השלישי

מס

„תולדות השלמת האדם"

מאת יוליוס ליפפערט, תרגום דוד פרישמאן.

תורת תולדות הקולטורא תדרוש ותחקור את פרטי החזיונות בהתפתחות בני האדם והשתלשלותם. בהמשך דורות וזמנים רבים מיום היות האדם על הארץ עד ימי הדורות האחרונים. ובעוד אשר דברי הימים הכוללים ישימו לפנינו: בלתי את הקורות והמאורעות כשהם לעצמם; יברר לנו ס' תולדות השלמת האדם או הקולטורה גם את הסבות אשר הולידו את הקורות והמאורעות ההם. ס' תולדות הקולטורה מתחיל מהזמן בטרם החלה התקופה ההיסטורית ומתאר לפנינו את האדם הקדמוני בכל פשטותו ונסותו ועד עלותו על המדרגה שהוא עומד עליה כיום הזה. כל סדרי חיי האדם מני אז ועד הנה יעברו לפנינו. דירת האדם, ארחות חייו, מלבושיו, כליו והפציו, אכלו ומשקהו, מנהגיו ומשפטיו דבר יום ביומו, חקותיו ותורותיו, אמונתו ודתו, השקפותיו ואמונותיו הטפלות, דמיונותיו והזיותיו אשר היו לו בכל זמן וזמן, וגם הסבות אשר המריצו את האדם לשנות ולהחליף את כל אלה. כן יעברו לפנינו כבמחזה זמנים ותקופות שונות: זמן האבן המתכת וכו' עד כי נגיע אל התקופה ההיסטורית; ארצות שונות ועמים שונים: ארץ חינה, הודו וארם נהרים, כנען ומצרים, יון ואיטליא ועד כי נבוא אל פרקי הקולטורא אשר עברו עליהם גויי אירופה למן הימים ההם ועד היום הזה.

אך למותר הוא לדבר ע"ד חין ערך הספר תולדות הקולטורה בכלל וע"ד ספרו של ליפפערט היוצא על ידינו בפרט, כי נודע ומהולל שמו בכל הלשונות אשר נעתק אליהן, ואיננו צריך לעדותנו. גם ההעתקה אשר נעשתה בידי אמן נפלא כדוד פרישמאן מצטינת בסגנונה ונעמה. בכלל עמל המתרגם להסביר ולבאר כל דבר ודבר ויבחר בלשון חכמים פשוטה וקלה, צחה ומדויקה.

וזה תוכן עניני הכרך השלישי בקצרה:

התפתחות סדרי החיים בתוך המשפחה הראשונה.

שני פרקים (צר 1—28): המשפחה הראשונה וצורותיה, ראשית השתנות סדרי החיים, ההגבלות הראשונות בדרכי האישות, מופתים על פי השבטים הפראים בדורותינו, מופתים על פי מנהגי עבודת הקדש, מנהגים שונים אצל שבטים שונים.

צורות החברה בתקופת זכות האם.

ארבעה פרקים (29—92): מושג ממשלת האם והגבלתו, ברית נשואין משפט הנשים אצל שבטי ההודים הצפוניים, ישן וחדש, גבורת מלחמה וממשלת נשים, ראשית התפתחות נשואי חוץ, סימני ממשלה של נשים, התפתחות ספורי האגדות, חובת המגן המוטלת על האיש, תפיסת ביה נבדלת ונפרדת, חלוקת העבודה אצל העסקימים, על אדמת גרמניה.

התחלת ממשלת הגברים וזכות האב.

ארבעה פרקים (93—164): התחלת ממשלת הגברים וזכות האב, הוראות שונות למושג „אב", סדרי חברה חדשים, מושג שם „משפחה", סדרי חיי הרועים הנודדים וסדרי חיי בני הגזע האדום, קנין הבעל, מיני נשיאים שונים, אופנים שונים של נשואי חוץ, נשיאים על פי גזל, החותנת והחתן, תשמיש וחזקה, השפעה על זכות האב, נשואים על פי קנין, קנין הנשים אצל היהודים, בני-שם המערביים ובני הגזע האדום, ספר הבריתות וערכו, קנין, משיכה וחזקה, נשואי קנין אצל הסלוים, „נשואים של חירות" אצל הרומאים, טהרת המדות אצל הפנויה ואצל הנשואה, אמצעים לשמירת האשה, ההסגר, הפנויה אצל שבטים שונים, אגודות החתון, בני יעקב ובני שכם, אגודת החיתון אצל הרומאים, חתון אצל הברהמנים, הרומאים והיונים, מנהגים שונים ומקורם.

ראשי מנהגים של חגי החתונות והנימוסים הנלוים עליהם.

שני פרקים (165—191): סעודה של חתונה, אמונות הרוחות והאלים שבבית, פריון הבת, הכלה ביציאתה והכלה בכניסתה, נטיעת עצים ואשרות, מנהגי קנין חזקה, תקיעת כף, הדריכה על הרגל, גזיזת השערות וכפוין, ערבוב דם.

המעונות והבתים.

שלשה פרקים (192—242): מקום האש, ציוני חול וקדש, אבן ישראל ורועה האבן הזאת, קברים ובתי מקדש ואחוזות ארץ, מלאכת הבנין אצל הפיניקיים ואצל בני שם ואצל המצריים, בנין האולם אצל היונים, „שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", הבית הסגור, הבנין העגול ברוב ארצות אירופא, שרידי הבנינים הטרויא בית הלשבה וחדרי המשכב אצל היונים, המזכח, „גומץ לקרבנות", בית במקדש בירושלים, מזבח הקטרת שלחן, לחם הפנים והמנורות בתור פסיעה לפנים, קברות המלכים בתוך המקדש, האטריום הרומי, ספסל, מטה, ארון ושלח בתור דבר אחר, התפתחות הבית בכפרים והתפתחות הבית בערים, התפתחות מלאכת הבניה והשפעותיה על סדרי החיים, הבית בתור נחלת גבר.

תשמישי מיני מתכת והשפעותיהם.

שני פרקים (243—266): אחרות האדם כפי שהיתה וכפי שתהיה, מיני המתכת והאיש והאשה, חלוקת העבודה, חרשת הברזל אצל הפיניקיים, המצריים והאשוריים, החרשים אצל בני ישראל, מיני מתכת שונים, איך הגיעו בני אדם למלאכת ההתכה? מלאכת הברזל באירופא, העטרוסקים והמתכת, מי המציא את הנחשת המוצהב? הנחשת המוצהב אצל עמים שונים, המתכת ותאות הקישוט.

התפתחות עבודת הקדש ומושגי האמונות.

שלשה פרקים (267—310): עבודת הקדש המונעת והעוצרת והשתלשלותה, האדם הטבעי ויחוסו להמתים, תענית ושבת, מנהגי אבלות, התחבולות להבריח את הרוחות הרעות, המים בתור תרופה, האש בתור שמירה מן המזיקים, מלחמת הדת והפרנסה, עבודת הקרבנות, מושג האלהים, רבוי האלהים אצל היונים, התפתחות אחדות האלהים אצל בני ישראל, אלהים שונים, עבודת אבות, שרפת המתים, שתי מפלגות של אלים, הוית האדם לאלהים, נקבות כתור אלילים, אמהות קדושות וממשלתן, הודו ואלהיה, האלהים והתפתחות סדרי החברה, שמות אלהים, התפתחות האגדות, היונים ויחוסם למושגי האלהים, מושגי האלהים אצל הרומאים.

האדם וגופו ביחוסו לעבודת-הקדש.

שלשה פרקים (317—368): האלמנה ואלמנותה, קרבנות אדם, קניבליות, היחס שבין אכילת בשר האדם ועבודת הקדש, סימני אנתרופופגיא אצל העמים הנאורים, אכילת בשר הילדים אצל שבטים שונים, האנתרופופגיא נמצאה בהכרח אצל כל אומה ומדינה, אנתרופופגיא בתור קרבן אדם, קרבן אדם אצל שבטים שונים. המצריים וקרבן הילדים, קרבן הילדים אצל הפיניקיים ואצל בני ישראל עלילת דם על יהודים ונוצרים, פריון הבן אצל שבטים שונים, עקדת יצחק, קרבן פסח, אות ברית, מילה, פדיון על ידי דם, לוים במקום בכורים.

דמיונות עבודת הקודש לפי תקוני סדרי החברה.

שלשה פרקים (369—412): תשמישי הדם בכלל, מנהג „כריתת הראש", האבל הרג נפש, הקפת פאת הראש ופאת הזקן לסימן אבלות, שרט לנפש, זריקת אפר על הראש, דם הברית אצל עמים מתוקנים, אצל הרומאים, בני ישראל ודם הברית, דעת הרמב"ם, שאלת הדם במדרגת ממשלת האב, המילה, אות ברית קדש וזמן העשותו, גר שמתגייר, מנהג ברית קדש אצל שבטים שונים, העבדים ואזנם הנרצעת, אלהי הנכר והנזמים, כתבת קעקע אצל שבטים שונים, קדושת הרצועה אצל הפרסים, תפילין וציצית, ברית קדש אצל היונים, המיסטריות אצל היונים, „בעלי סוד" אצל היונים, ברית קדש אצל הרומאים, שרידי אותות אצל הגרמנים, החגורה והקרחת, התפתחות אגודת ברית והשפעתה על סדרי החברה, ראשית השלום, התרחבות החומי השלום, שלום אלהים, שלום המלך ושלום הארץ.

מחיר הכרך השלישי 1,80 רו"כ ועם פארטא 2 רו"כ. מכורך 2,10 רו"כ ועם פארטא 2,40 רו"כ.

Товариество „Ахіасафъ", Варшава.